

CINEMES CENTENARIS DE CATALUNYA

Acadèmia del Cinema Català

Octubre 2020

ÍNDEX

INTRODUCCIÓ	04
CENTRE PARROQUIAL Argentona	06
CINEMA BOSQUE Barcelona	14
SALA MOZART Calella	22
CASAL CAMPRODÓN Camprodon	30
LA CALÀNDRIA El Masnou	38
TEATRE MUNDIAL La Bisbal d'Empordà	46
FOMENT MATARONÍ Mataró	54
CINEMA CATALUNYA Ribes de Freser	62
TEATRE CINEMA COMTAL Ripoll	70
CINEMES IMPERIAL Sabadell	78
CASINO PRADO Sitges	86
EL RETIRO Sitges	94
CINEMA CATALUNYA Terrassa	102

HOMENATGE DE L'ACADÈMIA DEL CINEMA CATALÀ A LES SALES QUE HAN FET 100 ANYS

L'Acadèmia del Cinema Català reconeix el patrimoni cinematogràfic català. Les persones que han deixat petja són els nostres Membres d'Honor que nomenem cada any, però també tenim un patrimoni físic que reivindicuem des del 2016 quan vam situar la **Col·legiata de Cardona**, on es van rodar les *Campanades a mitjanit* d'Orson Welles, dins del catàleg de Tresors de la Cultura Cinematogràfica Europea que impulsa l'Acadèmia de Cinema Europeu. El 2017 vam posar una placa a Esplugues de Llobregat allà, on hi va haver els **Estudis Balcázar – Esplugas City** i s'hi van rodar centenars d'espagueti westerns els anys 60. El 2018 amb un mural enorme a Montjuïc vam reivindicar els estudis **Orphea i Trilla**, els primers platós sonors de tot l'estat. L'any 2019 vam reconèixer **Terrassa** com a ciutat de cinema distingida per la UNESCO i enguany volem retre homenatge **a les sales de cinema centenàries que encara estan en actiu a Catalunya.**

A Catalunya tenim cines que ja han fet 100 anys, 100 anys projectant pel·lícules a les sales dels pobles i ciutats del territori, aguantant els canvis d'hàbits de la gent, les transformacions tecnològiques, els embats del temps. Alguns han passat de pares a fills, d'altres han trobat relleu en noves empreses, però tots han seguit programant pel·lícules. Uns conservant els espais com quan van ser construïts amb les llotges, els amfiteatres, amb els telons que descobrien l'univers que apareixeria a les pantalles; d'altres s'han renovat integralment; però tots, tots ells ens han salvat el continent i el contingut, les sales, i el cinema mateix, i han seguit atraient un públic perquè, fidelment, s'emocioni veient cine les sales de cine. Són 13 sales a 12 poblacions catalanes.

L'Acadèmia del Cinema Català, els vol reconèixer l'edat i els vol homenatjar amb una placa commemorativa, aquest 27 d'octubre del 2020, **Dia Mundial del Patrimoni Audiovisual**, dissenyada per Folch Studio i materialitzada per Mibrosa, la foneria històrica del barri de Sants que fa les estatuetses dels Premis Gaudí.

Gaudiu tot seguit d'aquest tros de la nostra història a través dels relats que els seus protagonistes -els que en els moments més difícils, han maldat per mantenir els cinemes oberts-, han volgut compartir amb el periodista Toni Vall.

Centre Parroquial d'Argentona, Bosque de Barcelona, Sala Mozart de Calella, Casal Camprodoní, La Calàndria del Masnou, Mundial de la Bisbal d'Empordà, Foment Mataroní, Catalunya de Ribes del Freser, Comtal de Ripoll, Imperial de Sabadell, Casino Prado i el Retiro, tots dos de Sitges, i Catalunya de Terrassa, a tots vosaltres i als que s'afegiran aviat: per molts anys!

Isona Passola
Presidenta de l'Acadèmia del Cinema Català

CENTRE PARROQUIAL | **Argentona**

A principis dels 40, com que les pel·lícules eren antigues, i la projecció de mala qualitat, només hi posaven interès els més petits. Per fer les sessions més interessants pels adults, es va instal·lar a la cabina un aparell de ràdio amb un altaveu a la sala i així els espectadors podien seguir al mateix temps les transmissions dels partits de futbol de la jornada.

CENTRE PARROQUIAL D'ARGENTONA

El primer cinema a Argentona va ser **El Recreo** al local de cal Guardià propietat de l'empresari J. Vila, anterior al 1914. Obtenia poc benefici econòmic i va traspasar el local i el cinema al **Patronat Obrer de Sant Isidre**, fundat al mateix 1914 pel mossèn **Francesc Botey** amb la finalitat d'oferir un espai de trobada per als infants i adolescents d'Argentona, diferent del **Fomento Argentonés** i la **Unión Argentonesa**. La funció del Patronat no era merament recreativa, també treballava per difondre els valors cristians i fomentar la unió del jovent del poble. La inauguració és el 24 de juliol.

De seguida comença a representar-s'hi teatre i projectar-s'hi cinema, a més d'altres activitats d'oci adreçades fonamentalment al jovent del poble. Amb un aforament aproximat d'unes 300 localitats, havia nascut el que anys més tard seria el Centre Parroquial d'Argentona. Del 1936 al 1939, durant la Guerra Civil, el Patronat es veu obligat a desaparèixer i passa a dir-se **Cine Savoy**. Acabada la guerra canvia de mans i es diu **Cine España**. L'any 1941, la parròquia construeix unes instal·lacions noves al costat de la casa del rector. El mossèn Pere Batlle inaugura el nou cinema l'1 de setembre del 1941, rebatejant l'entitat amb el nom de **Centre Parroquial**, amb un vell i rudimentari aparell de la marca francesa Pathé, dos centenars de localitats i un poble entusiasmat amb les propostes lúdiques que Hollywood li ofereix. És el cinema més petit i barat dels quatre cinemes existents aleshores a Argentona.

El programa cinematogràfic consistia en la projecció de films amb rotlles i bobines d'abans de la guerra, molt deteriorats per l'ús i l'antiguitat. Com que les pel·lícules eren antigues, i la projecció de mala qualitat, només hi posaven interès els més petits. Així doncs, per amenitzar les sessions, es va instal·lar a la cabina un aparell de ràdio amb un altaveu a la sala i així els espectadors podien seguir al mateix temps les transmissions dels partits de futbol de la jornada.

Les projeccions a vegades anaven amb combinació amb **el cinema de Cabrera**. Així, persones amb moto s'encarregaven d'anar a recollir els rotlles al poble veí i això, amb el corresponent rebobinatge, feia que la projecció del film fos constantment interrompuda, ja que els rotlles arribaven just a temps després de ser projectats a un altre cinema i al Centre calia rebobinar-los a corre-cuita per poder continuar amb la corresponent segona part de la pel·lícula.

Jaume Reniu, mític projeccionista del Centre, va explicar que guardava a casa seva el retalls de cel·luloide que la censura l'obligava a tallar. Reniu disposava de fragments de films que ningú a Argentona

havia pogut veure a banda d'ell. Fragments amb petons i escenes romàntiques que en aquella època es podien considerar inadequades. Amb tots ells es va fer un muntatge de dotze minuts. No se sap si va ser projectat en una emotiva sessió com la de *Cinema Paradiso*, però sí que ha transcendit que es va desfer d'aquell material tan "inflamable".

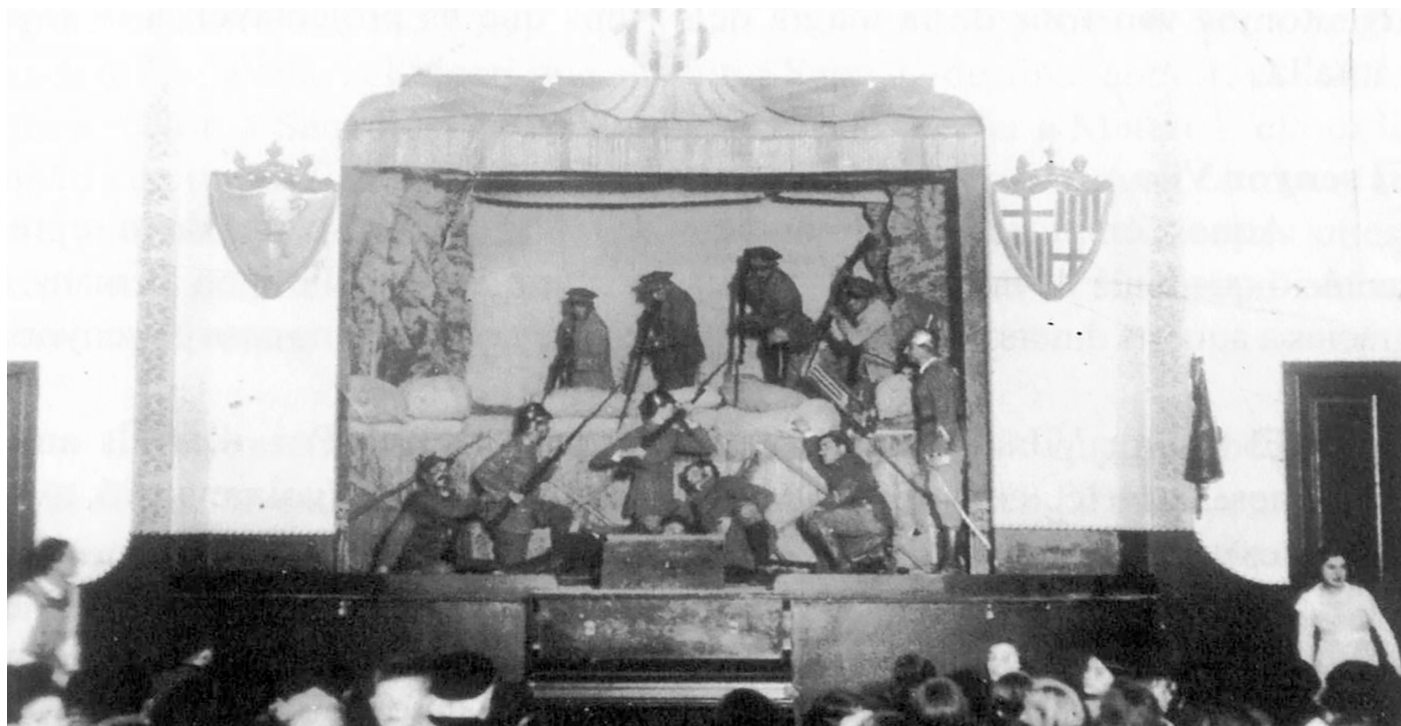
El 12 de novembre del 1951 es millora la infraestructura del cinema amb la compra de dues màquines al cinema barceloní **Fémima**, propietat de l'argentoní Joan Estrada. Entre el 1972 i 1974 el cinema continua en un altre local, mentre es fan les obres d'ampliació del Centre Parroquial. L'octubre del 1974 s'equipa amb una moderna màquina de projecció **Ossa**. En aquells moments ja sols quedava la Sala i el Centre Parroquial com a cinemes en actiu al poble. La Sala projecta la darrera pel·lícula l'any 1982.

El 1994 s'instal·la al Centre Parroquial el ja imprescindible equip de so **Dolby** i quatre anys després, seguint els requeriments de les noves normatives, el cinema veu incrementat el seu aforament amb la col·locació de 210 noves butaques.

El març del 2019 arriba un pas inajornable per als nous temps i les noves necessitats: la digitalització de les projeccions. La millora tecnològica es completa el setembre del 2020 amb la instal·lació del nou equipament de so. Avui el cinema del Centre Parroquial d'Argentona continua la seva activitat amb els mateixos principis, amb personal totalment voluntari, sessions setmanals, versió original subtitulada i cinema infantil, amb il·lusió, voluntat i amor al setè art.

(Amb la col·laboració de **Pep Alsina** i amb documentació del llibre *La cultura al Centre Parroquial*)

Algunes dades

Nom actual: Centre Parroquial

Adreça: Carrer de Bernat de Riudemeia 4, Argentona.

Nom original: Patronat

Any d'inici de les projeccions: 1914

Capacitat original: 300 persones

Capacitat actual: 510 persones

CINE BOSQUE

MARIO
MORENO

cine

EL

CANTINFLAS

PA

DRE

CITO

EL

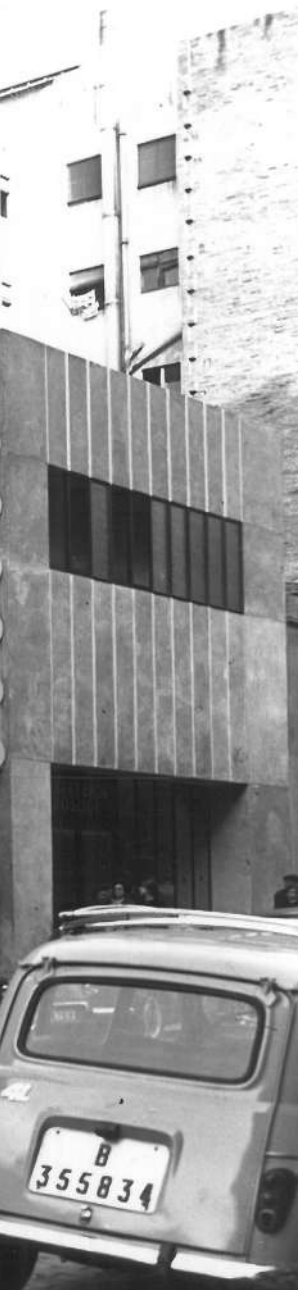
EASTMANCOLOR

CINEMA BOSQUE | Barcelona

El Cinema Bosque, originalment el Teatre del Bosc, deu el seu nom al fet que estava situat al bosc que ocupava La Fontana a principis del segle passat.

CINEMA BOSQUE

Joan Munsó Cabús, periodista i gran cinèfil va publicar el 1995 el llibre *Els cinemes de Barcelona* (Editorial Proa), una obra de referència, avui descatalogada i convertida en un clàssic. Munsó Cabús va morir l'agost de 2018 i a l'Acadèmia del Cinema Català li ha semblat pertinent rendir-li un petit homenatge reproduint el seu text sobre el Bosque, l'únic cinema centenari en actiu de Barcelona.

"El Bosc –o **Teatre del Bosc**– s'inaugurà el diumenge 19 de març de 1905, a dos quarts de quatre de la tarda, "con artistes de primierísimo cartello": Victoria Benimelli, soprano; Manolo Utor, tenor i Juan Gil Rey, baríton. (Tots tres representaren l'òpera *Marina*). Les primeres pel·lícules arribaren l'octubre de 1906, adobades amb les dosis corresponents de sarsuela i varietats. Però el primer impacte cinematogràfic no es donà fins el 19 d'octubre de 1907 amb *Las inundaciones de Cataluña*.

Al final de 1913 començà a córrer el rumor d'una possible desaparició del Bosque, el terreny del qual es deia que havia estat adquirit per una comunitat religiosa amb la finalitat de construir-hi un convent (...) El projecte dels monjos pompeians se n'anà a l'aigua i el Bosque continuà delectant la gent amb les seves pel·lícules, varietats i sarsueles.

L'originari teatre, situat al bosc que ocupava **La Fontana**, fou reformat el 1916. Tanmateix, les millores que s'hi introduïren no comportarien uns resultats gaire satisfactoris, per tal com una mica després l'edifici fou enderrocat a fi de construir-ne un de nou, que s'inaugurà el 21 de juny de 1917 amb l'inici de la temporada de circ. La façana del nou immoble es decorà amb quatre caps de **Pau Gargallo** representant Picasso, Isidre Nonell, Ramon Reventós i l'artista mateix; conjunt escultòric que passà posteriorment a ennoblir el frontispici de l'actual Bosque.

El so autèntic s'escoltà al Bosque, per primer cop, el 25 de desembre de 1930 gràcies al "aparato sonoro mayor del mundo": el **Loetafon**, sistema vinculat a la Philips que reproduïa el so mitjançant els dos procediments utilitzats aleshores: el de disc i l'anomenat "de banda". Primer amb el **Principal** –abans i després de la Guerra Civil– i més tard –a partir del març de 1953– amb el **Capitol** i el **Metropol**, el Bosque mantingué al llarg dels anys una programació que independentment dels valors cinematogràfics que s'hi haguessin pogut trobar –més aviat escassos en moltes ocasions– comptà gairebé sempre amb un suport popular infreqüent en altres casos. Així van passar els anys fins que **Pere Balañá Forts** decidí tancar i tirar a terra el vell cinema per a construir-hi allà mateix l'actual edifici, un bloc de 23 metres d'amplada

per 31 de profunditat i 11 d'alçada. La inauguració del nou local va ser el 22 de desembre de 1965 amb l'estrena –compartida amb el Borràs i el Regio Palace- d'*El Padrecito*, protagonitzada per Cantinflas.

D'ençà d'aleshores, el Bosque passà a ajuntar-se, segons les conveniències, amb el **Palacio Balañá**, el **Regio** o el **Borràs** –molts cops amb tots tres alhora- per estrenar tot tipus de pel·lícules, per bé que en general de segona fila. Malgrat tot, aquesta tendència s'alterà a partir de l'estrena de *Terremoto*, l'abril de 1975. Aquest llargmetratge causà un fort impacte, no per les seves virtuts intrínseques –més aviat escasses- sinó pels efectes de so que aportà a l'espectacle el denominat Sensorround, gràcies al qual la sensació acústica del terratrèmol adquirí un realisme esfereïdor. L'adequació i la potència del so foren de tal magnitud que les seves vibracions afectaren de manera totalment perceptible els espectadors de la sala i, a la vegada, les cases confrontants. Sembla que en un bar proper al cinema arribaren a esclatar fins i tot algunes peces de vidre. El conflicte va ser espectacular i n'és la prova que una colla de veïns, emprenyats i un pèl espantats, demanaren ajuda als bombers. Al final, per tenir tranquil·litat i bons aliments, no hi hagué altre remei que abaixar el volum del so i reduir-ne els efectes a l'àmbit de la sala, és el que calia haver fet des de bon començament".

Aquest text de Joan Munsó Cabús és de 1995. L'any següent a la publicació d'*Els cinemes de Barcelona*, el Bosque va tancar les portes i va reobrir dos anys després, el 14 d'agost de 1998, convertit en multisales. Allà continuen avui les nou sales dedicades en la seva integritat a les grans estrenes de Hollywood, amb especial atenció al cinema infantil i familiar i també a títols destacats del cinema espanyol.

Teatro Bosque

Martes y miércoles, días 7 y 8 de
diciembre de 1926

A LA MEMORIA DE

**RODOLFO
VALENTINO**

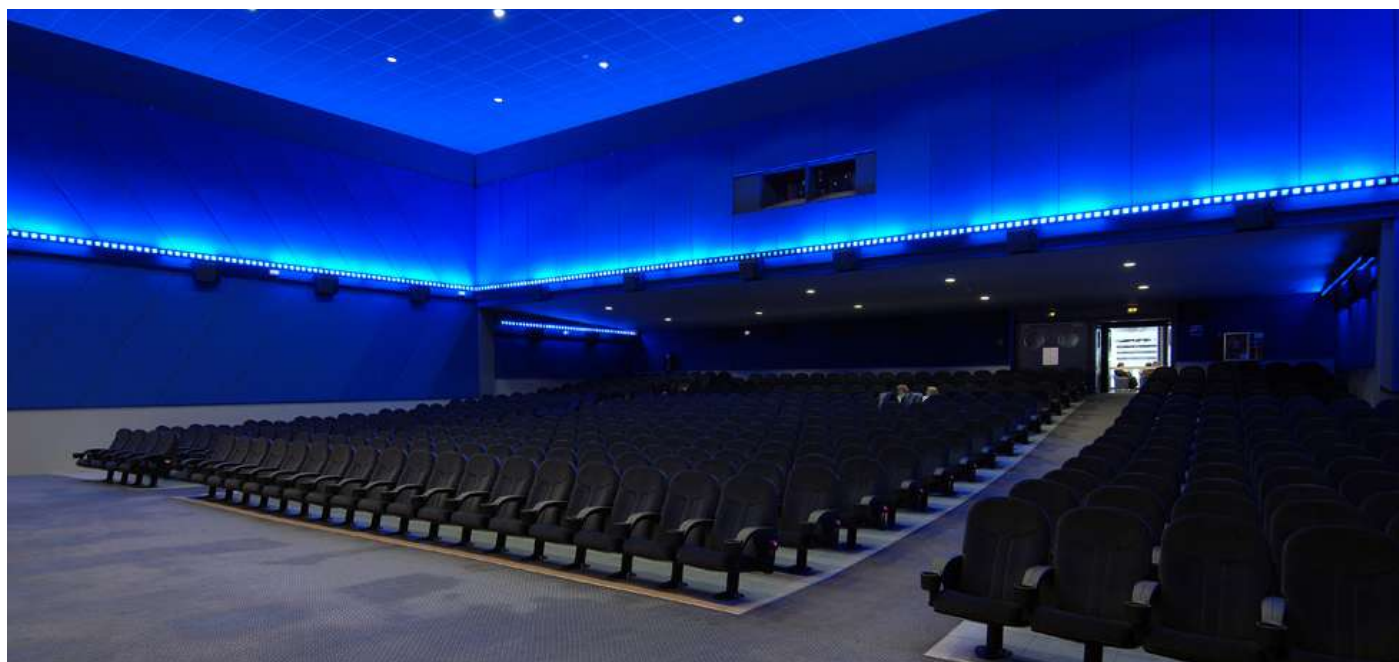
La grandiosa producción cinematográfica,
según la famosa novela de
BLASCO IBÁÑEZ

**LOS CUATRO JINETES
DEL APOCALIPSIS**

Días 11 y 12 de diciembre: Estreno de
NOBLEZA BATURRA

Imp. Editorial

Algunes dades

Nom actual: Bosque Multicines

Adreça: Rambla del Prat 16, Barcelona.

Nom original: Teatre del Bosc

Any d'inici de les projeccions: 1906-1907

Capacitat original: 1.000 persones (aprox.)

Capacitat actual: 2.011 persones

SALA MOZART | Calella

La instal·lació del cinematògraf a la sala, l'any 1904, s'anuncia amb l'extrafolari nom de "El antiplástico cromolístico electro serpentigraf".

SALA MOZART

L'any 1896 obre les portes a Calella el **Teatre La Constància**, amb un cafè a l'entrada i unes sales polivalents al primer pis. Un ampli espai dedicat al lleure i a la cultura.

L'arribada del cinematògraf està documentada en cròniques i revistes del 1904 (en un mateix dia d'aquell any es van programar dues pel·lícules i tres sarsueles curtes) encara que possiblement les projeccions itinerants de curtmetratges de **Gaumont** o **Pathé Frères**, tan freqüents a l'època, es fessin en dates anteriors a aquest any.

Quan La Constància instal·la el seu cinema, l'esdeveniment s'anuncia amb l'extrafolari nom de "**El anti-plástico cromolístico electro serpentigraf**". Des d'aquell moment les projeccions (mudes amb piano o orquestrines, sonores, amb efectes especials, en color, en tots els formats...) han continuat fins el dia d'avui.

El 1926 el músic, pedagog i compositor **Claudio Salom Morera** i la seva esposa **Francisca Romaguera Salvà** compren l'edifici i canvien el nom pel de **Sala Mozart**. Instal·len al pis superior l'**Acadèmia de Música**, que serveix per a completar i augmentar la resta d'activitats culturals, d'oci i entreteniment que s'esdevenen a la Mozart. Vàries generacions familiars han seguit l'esperit cultural de la casa.

El cinema ha tingut i té al llarg dels anys a la Mozart totes les variants i manifestacions possibles. Fins i tot durant la Guerra Civil i la Postguerra no s'atura l'activitat del centre. Les sessions compromeses i de vegades quasi clandestines de l'anomenat Cinefòrum es desenvolupen des de finals dels cinquanta fins els anys vuitanta, i són presentades per figures com **Miquel Porter Moix**, **Josep Mª López Llaví**, **Antoni Kirchner** i **Jaume Figueras**, entre molts d'altres. El cinema també organitza nombroses presentacions del pel·lícules amb l'assistència de l'equip tècnic i artístic, va ser el cas de *La piel quemada* de **Josep Mª Forn** o *La plaza del Diamant* de **Francesc Betriu**. La programació habitual de la Mozart compta amb les estrenes dels films més rellevants de la cartellera.

La sala, de manera habitual i consubstancial a la seva personalitat cinèfila, ha conreat l'hàbit de promoció i acollir diversos festivals de fort arrelament local com el de curtmetratges **Festimatge**, organitzat per **Foto-film Calella** i on cineastes com **J. A. Bayona** hi presenten els seus primers treballs. També el **Calella Film Festival**, que ajuda al llançament de produccions de baix cost i que ha comptat

amb presència d'actors com José Sacristan i Sergi López, entre d'altres professionals. La Sala Mozart ha mostrat en diverses ocasions part de la gran i extraordinària col·lecció de material cinematogràfic de **Josep Mª Queraltó**.

Una fita rellevant arriba l'any 1988, quan la sala rep el reconeixement de la Generalitat de Catalunya a la **Millor sala d'exhibició de cinema de Catalunya**, per la difusió del cinema català.

Amb l'objectiu d'actualitzar les antigues instal·lacions, especialment l'escenari, d'estructures centenàries, poder adequar la sala a les normatives i, especialment, donar continuïtat a les moltes activitats culturals que acull, la propietat cedeix el 2018 a l'**Ajuntament de Calella** l'espai de l'edifici que ocupa el cinema. Les millores fetes i les següents actuacions a la sala han permès mantenir i ampliar tota mena d'activitats, entre elles el cinema amb el **Cicle Gaudí**, les sessions de cineclub, festivals i diverses projeccions.

D'aquesta manera el **Centre Cultural Can Salom**, nom popular que l'Ajuntament de Calella ha proposat donar a l'equipament, podrà seguir existint com a espai social, popular i urbà, i resistir així la desaparició progressiva i sembla que inevitable, de tants teatres i cinemes al nostre país.

(Amb la col·laboració d'Arcadi Lluís Salom)

Teatro Sala Mozart Calella

Orgullosamente presenta el mejor
espectáculo cinematográfico

LO QUE EL VIENTO SE LLEVÓ

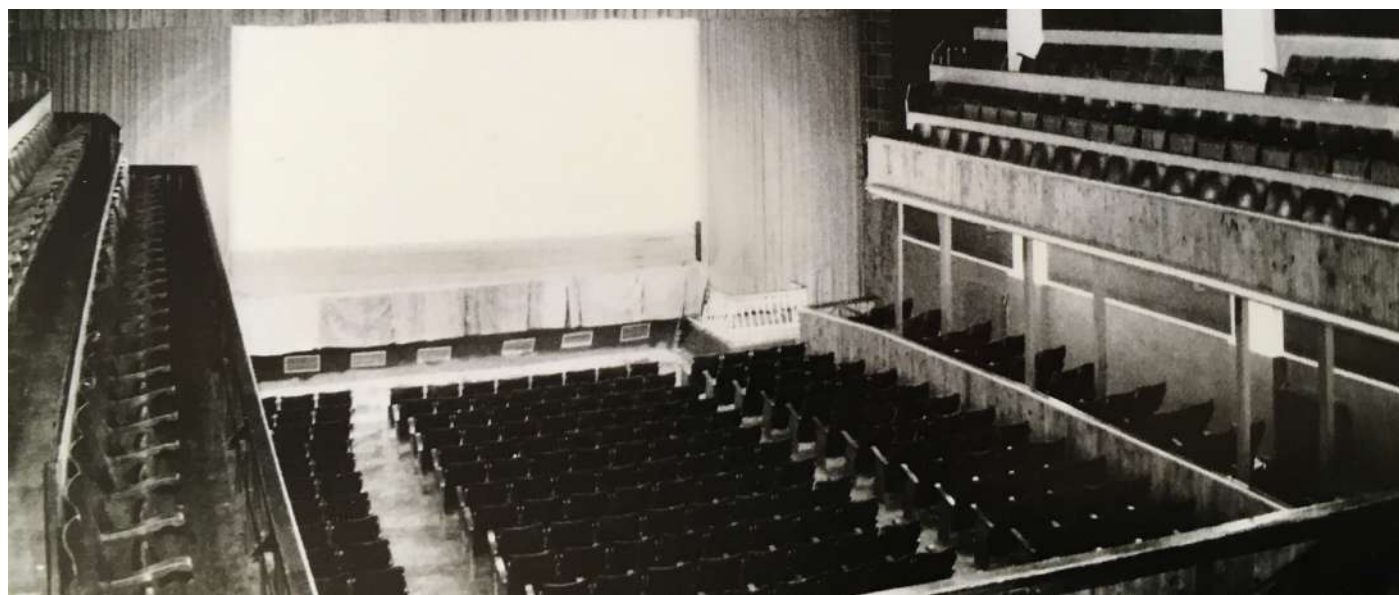
ESTRENO:

Lunes día 17 de Marzo de 1952,
a las 9'30 de la noche.

**TODOS LOS DIAS SESION DE
NOCHE** a la misma hora y **LOS
FESTIVOS** a las 4 de la tarde y
a las 9'30 de la noche.

**A los precios más económicos que han regido
hasta hoy para este soberbio espectáculo.**

**Esta película no será exhibida en
ningún local de la COMARCA
durante la presente temporada.**

Algunes dades

Nom actual: Sala Mozart

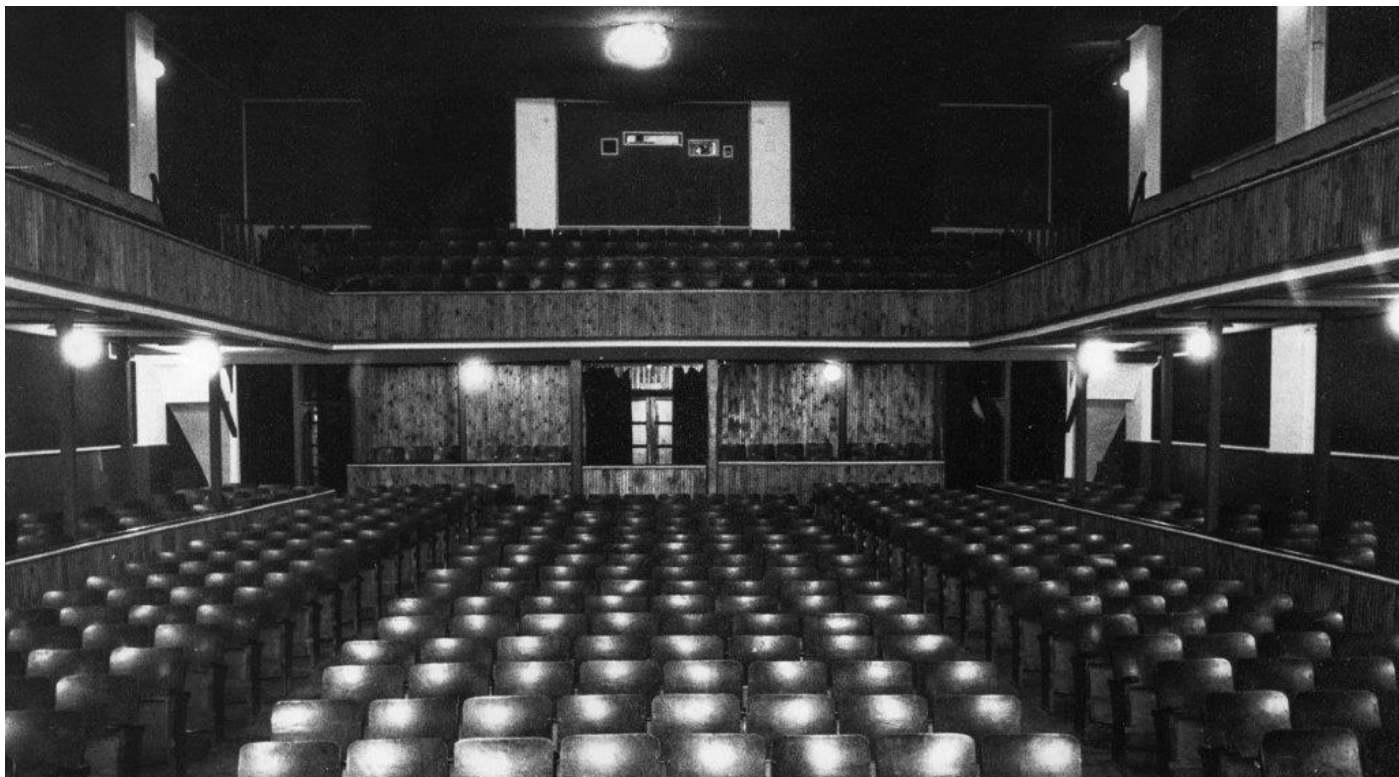
Adreça: Carrer de l'Església 91, Calella.

Nom original: La Constància

Any d'inici de les projeccions: 1904

Capacitat original: 775 persones

Capacitat actual: 458 persones

CASAL CAMPRODONÍ | Camprodon

Abans de l'inici de les projeccions de cinema el 1907, el Casino Camprodonense ja va acollir una sessió pre-cinematogràfica, el 1899, en la que es van exhibir una sèrie de diapositives en blanc i negre amb llanterna màgica. L'èxit de convocatòria va desencadenar en una segona sessió, la setmana següent, aquest cop en color.

CASAL CAMPRODONÍ

Per explicar el que és el Casal Camprodoní cal remuntar-se a l'estiu del 1883 quan s'inaugura el **Casino Camprodonense** de la mà de **Bartomeu Robert**, més conegut com a doctor Robert, l'històric metge, polític i alcalde de Barcelona i que va ser el primer president d'aquesta entitat. La primera sessió pre-cinematogràfica té lloc el 2 de juliol de 1899 i consisteix en una exhibició de diapositives en blanc i negre de llanterna màgica. La setmana següent, atès l'èxit, se'n fa una altra però aquest cop en color. La primera sessió pròpiament de cinema és l'1 de desembre de 1907.

El 13 i 14 de març de 1915, el Casino acull l'estrena del film *Misteri de dolor. Cinedrama en tres parts* (1914) d'**Adrià Gual**, produït per **Barcinógrafo**, que la tardor anterior s'havia rodat en exteriors de la comarca. El 1920, gràcies a l'Ajuntament de Camprodon, s'instal·la la nova maquinària i les nits d'estiu, es posa una pantalla a l'exterior i es projecta cinema al jardí del Casino. El 1931 l'entitat canvi de nom i passa a dir-se **Casal Camprodoní Societat Anònima**.

Amb l'ocupació de Camprodon per part de les tropes franquistes, el Casino passa a ser una caserna i posteriorment la Falange s'apropia del seu espai. Un cop passada la Guerra Civil, el 1943, el Casal rep l'oferta de l'empresari camprodoní **Pere Casaponsa**, instal·lat a Barcelona, de fer un cine a la sala del teatre. Aquest s'inaugura el 28 de maig de 1944 amb el nom de **Cine Casino**. El 1944 s'hi estrena *Mi enemigo y yo*, dirigida per Ramon Quadreny, que s'havia rodat l'any anterior a la vila.

El 1954 es projecta per primera vegada el cinema en tres dimensions (**3D**) o en relleu i l'agost de 1956 el **Cinemascope** també arriba al Casino. Des de 1962, el Casino es queda com a única sala de cinema de la vila. El 1963 es roden a Camprodon els exteriors del film *Antes de anochecer*, de **Germà Lorente**, i la seva estrena té lloc al Casino el 15 de juliol de 1965.

El 15 de gener de 1967 l'edifici del Casino queda pràcticament destruït després que s'hi esdevingui un gran incendi i no és fins més tard que el Casino pot comprar l'edifici del que havia estat el cinema **Mont-blanch** per tal de poder tenir-hi la seva seu i fer-hi pel·lícules els caps de setmana. El 1968 l'entitat passa a anomenar-se oficialment **Casal Camprodoní** tal i com la coneixem ara.

Els anys vuitanta, com passa a moltes poblacions catalanes, són uns anys difícils per l'entitat degut a la davallada d'espectadors a les sales. No és fins el 1987, que amb la col·laboració del diari El 9 Nou i les

ràdios locals de Ripoll i Camprodon, es fa el concurs *La Travessa dels Òscars* que contribueix a rellançar l'entitat.

El 1995, pel centenari del cinematògraf, el Casal Camprodoní organitza un cicle de quatre títols rodats parcialment a Camprodon. A part dels tres ja esmentats anteriorment, també s'hi pot veure *Companyys, procés a Catalunya (1978-1979)* de **Josep Maria Forn**. El 9 de març de 2007, en el 125è aniversari de l'entitat, una nova pel·lícula s'estrena a la sala. Aquest cop és el torn d'*El Coronel Macià*, també de Josep Maria Forn i igualment rodada parcialment al municipi i els seus voltants.

L'agost de 2014, l'entitat comença una campanya de recerca de finançament per tal de poder digitalitzar el seu cinema i mantenir així aquest equipament. El pressupost per fer-ho és de 40.000 euros. Finalment, el 12 de desembre de 2015, el Casal Camprodoní aconsegueix el seu objectiu i pot digitalitzar la seva sala de cinema. Per celebrar-ho es projecta una pel·lícula molt especial: *Cinema Paradiso*, de Giuseppe Tornatore. Gràcies a aquesta fita aconseguida amb l'ajuda de tothom, el Casal pot portar setmana rere setmana, a dia d'avui, les darreres novetats cinematogràfiques a la Vall de Camprodon.

(Amb la col·laboració de Neus Claret)

UN INCENDIO DESTRUYE UNA SALA DE CINE EN CAMPRODÓN

A primeras horas de la tarde del pasado domingo se declaró un incendio en la sala de cine de Camprodón, según informa nuestro corresponsal, señor Martínez. Afortunadamente, faltaban diez minutos para comenzar la sesión, por lo que se pudo desalojar el local sin precipitaciones y en orden. Las llamas tomaron rápidamente gran incremento y quemaron con facilidad el corcho y el tapizado de las butacas, así como la tramoya del escenario. Fueron avisados los bomberos de Ripoll y los de Prat de Molló que se personaron rápidamente, a pesar del mal estado de las carreteras. Afortunadamente, no hubo que registrar desgracias personales, y se calculan los daños materiales por valor de más de dos millones de pesetas.

Algunes dades

Nom actual: Casal Camprodoní

Adreça: Plaça del Dr. Robert 1, Camprodon.

Nom original: Casino Camprodonense

Any d'inici de les projeccions: 1907

Capacitat original: 150 persones (aprox.)

Capacitat actual: 452 persones

LA CALÀNDRIA | El Masnou

La sala d'espectacles original era coneguda popularment com el Circ, per la seva forma circular, que recordava als emblemàtics circs romans.

CINEMA LA CALÀNDRIA

Segons consta en el llibre d'actes de l'entitat, a data 16 de gener de 1910 ja funcionava a la societat La Calàndria d'El Masnou un cinematògraf a càrrec del senyor **Baldomero Guarda**. No es té constància de cap contracte d'explotació amb Guarda però tot sembla indicar que aquest empresari llogava el local per realitzar sessions cinematogràfiques amb material de projecció propi. Aquestes sessions tenien èxit entre els ciutadans d'El Masnou ja que en sessió datada el 28 de març de 1910, la Junta Directiva proposa instal·lar directament un cinematògraf i oferir espectacles públics a la sala de festes de la societat. Finalment no es duu a terme la idea per no fer competència a un cinema particular que hi havia en aquells moments al Masnou i que estava situat a l'actual carrer Prat de la Riba, 12.

L'inici oficial del cinema La Calàndria és l'any 1914. A l'acta de la Junta General de data 5 d'abril de 1914, s'acorda per unanimitat comprar i instal·lar un aparell cinematogràfic a la societat. També s'acorda que el preu de l'entrada serà de 15 cèntims pels socis i 20 cèntims pels no socis. No s'ha pogut trobar, o almenys no hi ha constància, de la persona o empresa encarregada de gestionar aquesta activitat. L'1 de setembre de 1933 es firma un contracte per l'explotació del cinema amb **Salvador Vidal Majó**, que havia estat president de la Societat la Calàndria. Tres anys després s'instal·la calefacció a la sala d'espectacles que, per cert, era coneguda popularment com **el Circ**, per la seva forma circular, que recordava als emblemàtics circs romans.

A mitjans d'abril de 1950, es firma un nou contracte d'arrendament pel nou local del cinema, construït al mateix edifici, amb el senyor Salvador Vidal Majó. El contracte té una durada de vint-i-cinc anys i el preu de l'arrendament es fixa per la quantitat de 25.000 pessetes anuals. L'any següent, en el marc de la nova etapa del cinema, es procedeix a la modernització del pati de butaques. Quan el 1966 mor Salvador Vidal, la gestió del cinema passa a **Josep Vidal Barba**, el seu fill. L'explotació comercial es fixa en 50.000 pessetes anuals.

Són anys d'esplendor de La Calàndria, amb gran èxit de públic i molt calat dins del poble i les seves formes i hàbits d'oci. Es popularitzen els famosos **programes dobles**. A cada sessió es projecten dues pel·lícules, la primera normalment espanyola i la segona americana, un èxit del Hollywood clàssic de l'època. Els cinèfils masnovins més veterans recorden fins i tot persones dretes als passadissos. La platea, les llotges i l'amfiteatre es quedaven petits.

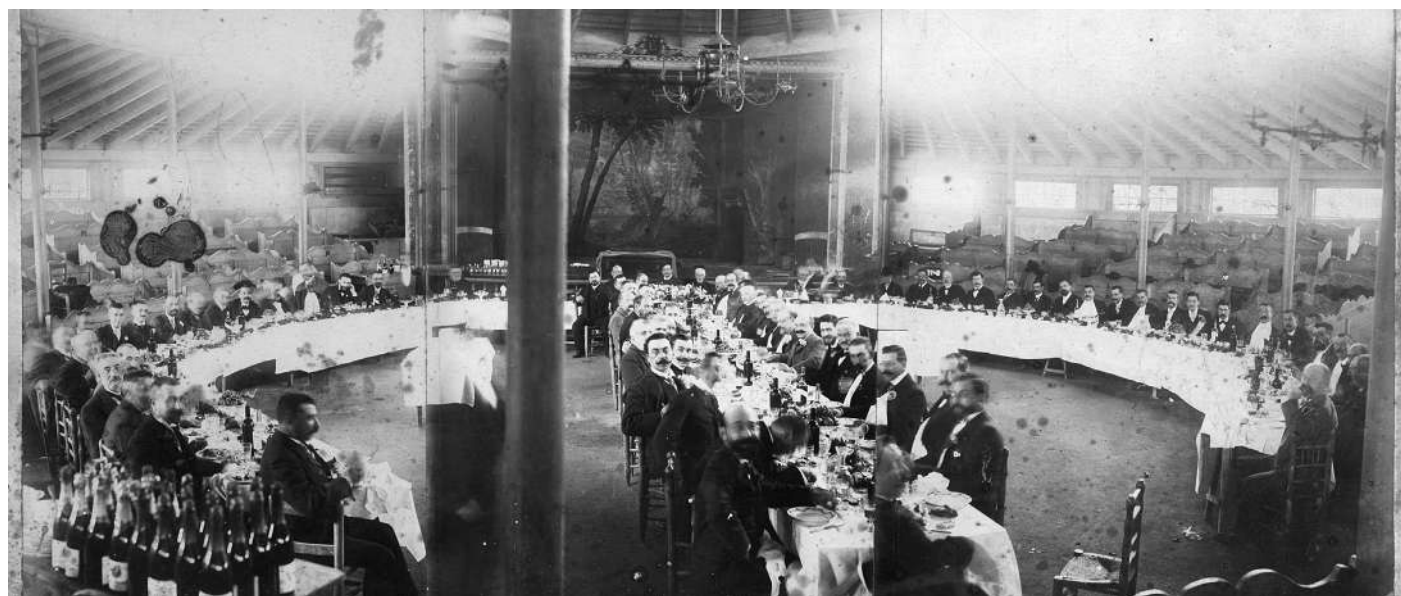
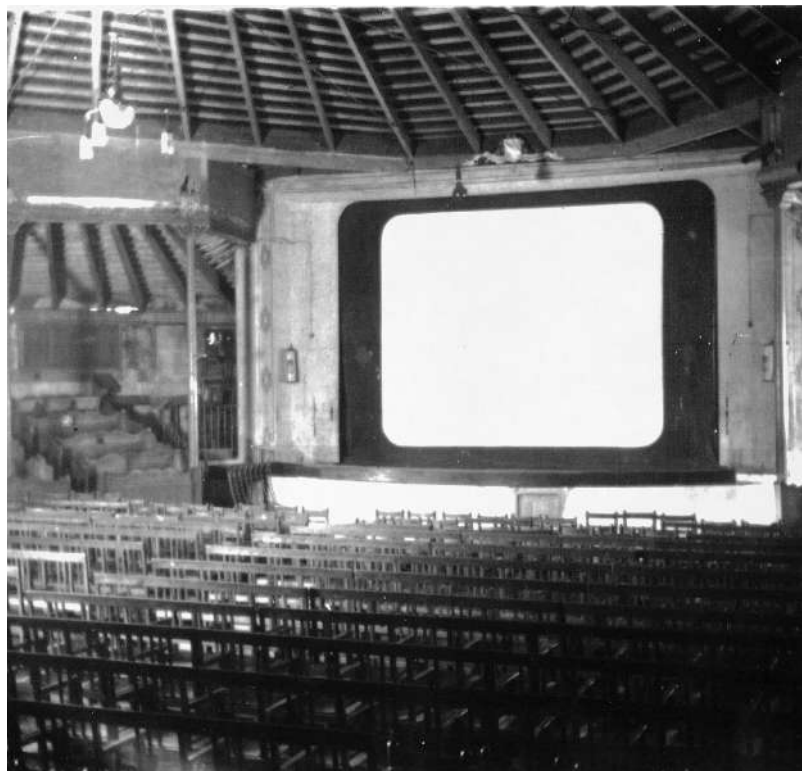
L'any 1975 finalitza el contracte amb Vidal i es fa càrrec del cinema **Francesc Giralt**, que firma un contracte el dia 6 de juny de 1975, per una durada de quinze anys i pel preu de 20.000 pessetes mensuals. Al contracte s'especifica que l'aforament total es de 921 localitats, repartides de la següent manera: 618 a la platea, 165 butaques a les llotges que hi ha al laterals del local i 138 butaques a l'amfiteatre.

Els anys vuitanta s'emprenen noves iniciatives per a consolidar nous públics i fidelitzar el públic jove. Són els anys de, per exemple, les **sessions monogràfiques de cinema de terror**, amb gran èxit d'un públic entusiasta capaç d'empassar-se cinc o sis pel·lícules seguides en una nit de marató. Amb l'obertura de noves sales a Badalona i Mataró, unida a la gran oferta dels cinemes barcelonins i a la dificultat de veure al Masnou films d'estrena, els primers anys noranta suposen una etapa de cert estancament. Però amb l'arribada del nou segle, el cinema aconsegueix posar-se al dia i estrenar pel·lícules importants. Això coincideix amb el canvi d'empresari. Francesc Giralt ho és fins 1997, any en què assumeix la gestió **Lluís Gros**, que equipa el cinema amb butaques més còmodes i modernes. Això comporta una reducció parcial de l'aforament, que passa a 458 butaques a la platea i 138 a les llotges. L'arrendament és de de 81.000 pessetes mensuals. Els films infantils quasi sempre són garantia d'èxit i encara hi ha qui recorda haver de sortir del cinema per la porta d'emergència perquè el públic havia col·lapsat la sala. El motiu? L'estrena de *Titanic*.

L'any 2014 arriba una notícia molt esperada i inevitable. La digitalització de les projeccions. La Fundació La Calàndria adquireix un projector digital 2K NEC 2000C, que és el que funciona vui. L'1 de maig de 2017, es traspasa el cinema a l'empresa **Cines la Calàndria, S.L.**, per un preu de 820 euros mensuals, i aquesta empresa és actualment la responsable de la seva explotació.

(Amb la col·laboració de Josep Puig Marcos i Francesc Fàbregas)

Algunes dades

Nom actual: La Calàndria

Adreça: Carrer del Doctor J. Agell 7, El Masnou.

Nom original: La Calàndria

Any d'inici de les projeccions: 1914

Capacitat original: 800 persones (quan la sala era circular) i 921 persones a partir de la reforma que li va donar l'estructura actual.

Capacitat actual: 500 persones

Edificio de la Casa
de la Cultura
Edificio de la Casa
de la Cultura
Edificio de la Casa
de la Cultura

TEATRE MUNDIAL | La Bisbal d'Empordà

El Mundial neix de la passió pel cinema del propietari de la fàbrica de taps de suro de Can Mercader. Les primeres projeccions van ser al pati de la fàbrica, el 1912, abans de remodelar una de les naus industrials i convertir-la en un cinema amb cafè.

CINEMA MUNDIAL

Judit Terradellas al llibre *L'Abans. La Bisbal d'Empordà. Recull gràfic 1867-1965*, publicat per Efadós l'any 2005, fa un relat fantàstic del primer mig segle de vida del cinema Mundial. Aquí en reproduïm íntegrament alguns fragments.

"L'any 1914, el propietari d'una de les factories sureres més importants de la ciutat, **Robert Mercader**, situada al passeig Marimon Asprer, inicià la construcció de l'actual Mundial. En un principi, el local del cinema que fou edificat al costat de la **fàbrica de taps**, era una ampliació d'aquesta i albergava part de la maquinària utilitzada per a la transformació del suro. Poc temps després de la construcció del magatzem, l'empresari va quedar captivat per les possibilitats del nou art del segle XX, el cinema. Aquesta fascinació convertí les noves sales de la fàbrica en un local de cinema i espectacles que oferí la possibilitat de gaudir del setè art als bisbalencs. Es transformà l'interior de l'antiga nau industrial i s'acomodà amb butaques, llotja i un cafè. A més, es bastí l'edifici amb una façana d'estil modernista, símbol inconfusible del Mundial, obra de l'arquitecte **Martí Sureda**, fill del responsable del projecte arquitectònic de les Voltes.

Els inicis del cinema a Can Mercader foren durant l'estiu de l'any 1912, en el mateix pati de la fàbrica de suro. Allà, l'Heliotema Olympia organitzà unes vetllades nocturnes amb projeccions de pel·lícules. En aquells moments, hi havia dos cinemes a la ciutat que proposaven projeccions de films al públic bisbalenc, el **Pathé** i l'**Olympia**, situats ambdós a les Voltes. A aquests calia afegir-hi el Mundial.

Dos anys després de les primeres projeccions al pati de la fàbrica, durant la fira de Cinquagesma del 1914, s'obrí el nou cinema. El dia de la seva inauguració, el Mundial va oferir un programa complet de cinema i varietats. El local es va convertir en una nova sala d'espectacles que estrenava, tal com deia en el programa d'actes, "magnífiques decoracions i un enllumenat espectacular".

En els seus primers anys de funcionament, i sota la coordinació del mateix Robert Mercader, els bisbalencs acudien a la sala del Passeig per veure actuar estrelles italianes, en drames passionals que feien caure llàgrimes a més d'un. Més endavant a la pantalla del Mundial es projectaren films americans que responien al gènere d'intriga. Alguns eren dividits per episodis, i el cap de setmana següent a la primera projecció, en una llarga cua a la taquilla s'hi esperaven impacients els seguidors de les creacions cinematogràfiques nord-americanes.

Les pel·lícules sempre venien precedides de les revistes d'actualitats, com les **Pathé** o **Eclair**. Al final de cada sessió de cinema es presentava un número de varietats. Als anys trenta la societat de Francesc Sarís i Narcís Quintà, vinculada a la xarxa d'espectacles **Cinaes**, es feu càrrec del Mundial a més de l'altre cinema que funcionava aleshores, l'Olympia. El Mundial va oferir pel·lícules amb noves figures com la Troupe Maypu-Espectacle, amb unes bellíssimes senyoretes que captivaven els cinèfils, actrius com **Mary Pickford** i **Gloria Swanson** i actors com **Rodolfo Valentino** i **Douglas Fairbanks**, que mostraven la seva elegància i bellesa a la pantalla, deixant impressionat al públic assistent. S'hi estrenaren grans èxits cinematogràfics, precedits dels noticiaris Verdaguer, Cinaes i Fox.

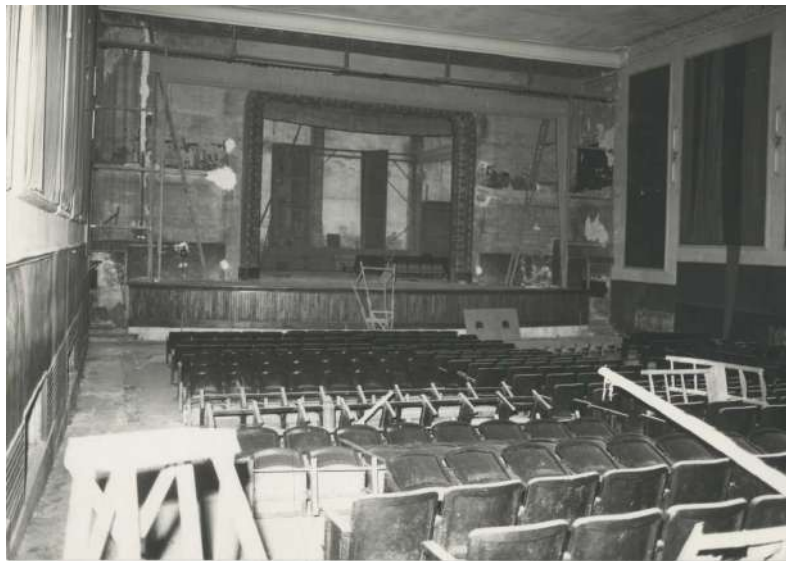
Amb l'esclat de la Guerra Civil, els dos cinemes de la recent estrenada societat foren col·lectivitzats pels membres de la **CNT**. Un cop s'acabà el conflicte, els cinemes passaren a mans dels vencedors, els membres de la **Falange**. Després d'algunes gestions, els cinemes foren retornats als seus antics propietaris. Durant la festa major de 1939 s'obriren les portes de la sala per acollir de nou tots els amants del cinema i dels espectacles. Anys després, a finals de la dècada dels cinquanta, es va remodelar la sala: es retiraren l'antiga barana i la camarilla, s'estrenaren butaques noves i es va donar un pendent pronunciat a la platea.

Els anys de la postguerra i fins a finals dels anys seixanta, foren els més esplendorosos per als cinemes de la ciutat, ja que les seccions teatrals actives durant la República, com l'**Escut** o l'**Ateneu**, van ser clausurades pel nou govern franquista. Molts ciutadans es van veure obligats a canviar d'activitat en les seves estones de lleure. El teatre es va veure sovint substituït pel cinema, i això feia que les sales de projecció s'omplissin, fins i tot sobrepassant la seva capacitat".

L'any 1979 el Mundial va tancar les seves portes i el 1986 va passar a **propietat municipal**, que va encarregar una reforma completa. Després de quasi tres dècades i havent testimoniats, tancat, els mandats de quatre alcaldes diferents de tres partits polítics, a finals de l'any 2007 el Mundial tornava a obrir les seves portes per a convertir-se en la sala teatral i cinematogràfica de referència de la capital del Baix Empordà. En l'actualitat, programat per l'Ajuntament, ofereix regularment estrenes, documentals i cinema infantil. També acull les projeccions mensuals del **Cicle Gaudí**.

(Amb la col·laboració de Judit Terradellas, Jordi Frigola i Maria Dolors Figueras)

Algunes dades

Nom actual: Teatre Mundial

Adreça: Passeig Marimon Asprer 10, La Bisbal d'Empordà.

Nom original: Can Mercader

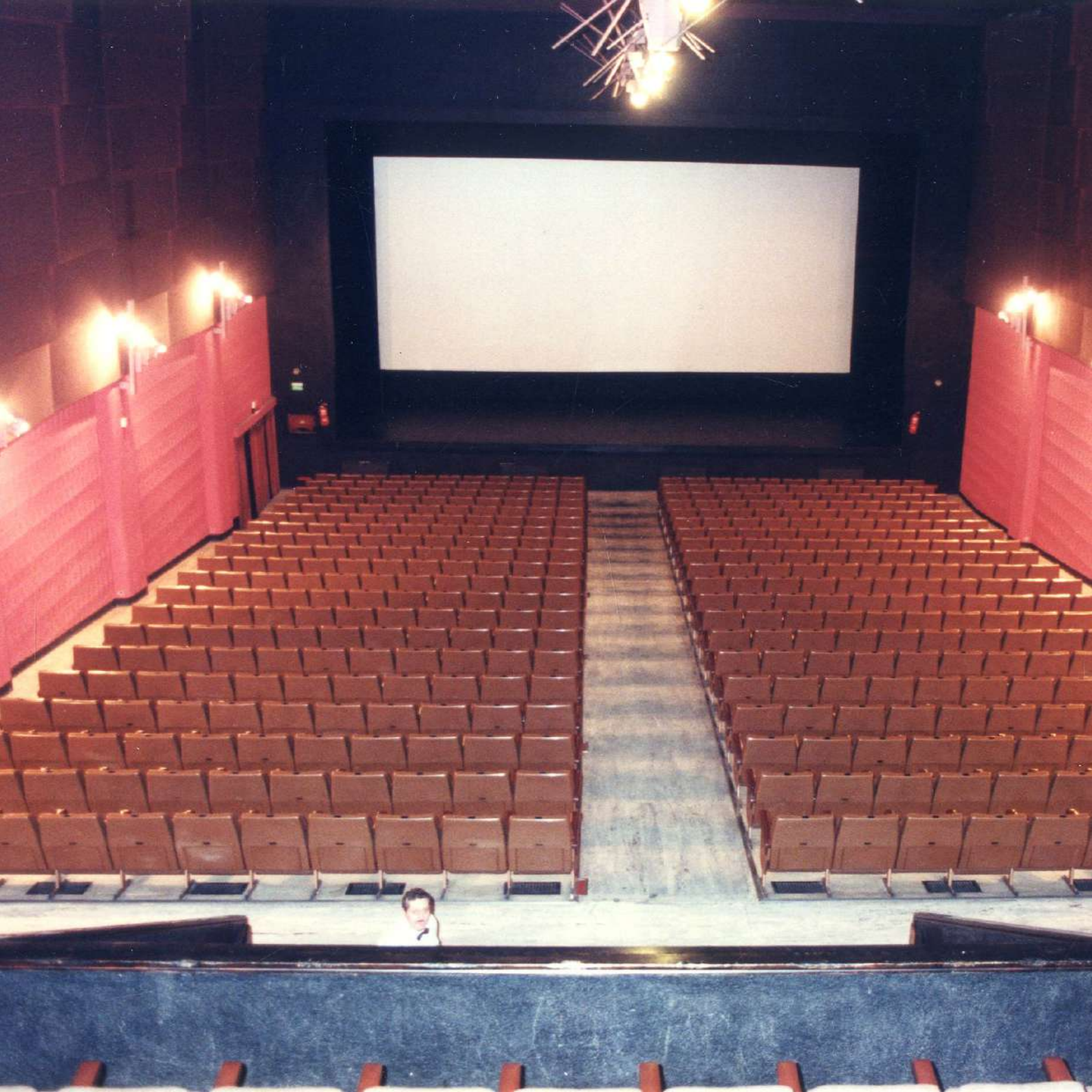
Any d'inici de les projeccions: 1912

Capacitat original: Desconeguda

Capacitat actual: 521 persones

FOMENT MATARONÍ | Mataró

El Teatre Principal, que ocupava la seu del Foment Mataroní a finals del segle XIX, té l'honor d'haver acollit l'arribada del cinema a Mataró, el dia 2 de febrer de 1897.

FOMENT MATARONÍ

Els orígens de la sala d'espectacles del Foment Mataroní, ubicat al carrer Nou número 11, cal buscar-los el 1832, quan era el **Teatre Principal**, propietat de l'**Hospital de Sant Jaume i Santa Magdalena**. El Principal, junt amb l'Euterpe, tenen l'honor d'haver acollit l'arribada del cinema a Mataró, el dia 2 de febrer de 1897.

A partir de 1910, l'edifici va esdevenir la seu social del Foment Mataroní. En l'època del cinema mut, als anys vint, s'adquirí un projector **Gaumont**. I la temporada 1928-29 se'n comprà un de nou de la marca **Farraut**. **Josep Oms**, industrial mataroní, dissenyava projectors de cinema i va ser ell mateix qui s'en-carregà de la instal·lació de cinema sonor al Foment l'any 1932, el dissabte 17 de desembre, amb la projecció de la cinta *La escuadrilla del amanecer*.

Durant la Guerra Civil, al Foment, no s'hi projecta cinema. Acabat el conflicte, gradualment i organitzades per la Falange, es reprenen les sessions. Tot la programació és cinema propagandístic del règim franquista. Abans d'encendre el projector, els assistents estaven tots obligats a fer la salutació feixista.

Després de la Guerra Civil, l'entitat encarregà l'explotació de la sala d'espectacles a **Miquel Tura, Manuel Vilatersana i Lluís Rabassa**, successivament entre els anys 1934 i 1984. El 1967, a causa del seu estat ruïnós, es decidí tancar-lo i enderrocar-lo, amb l'acord previ entre la **Parròquia de Santa Maria**, propietària del solar, i el Foment Mataroní, l'arrendatari. En el mateix lloc se'n va aixecar un de nova planta, d'estructura funcional i moderna. La seva primitiva estructura isabelina no va poder subsistir a aquesta reforma estructural tan i tan important.

A causa de la complexitat de les obres, la inauguració s'endarrereix més temps del previst. El 5 d'abril de 1971, el flamant Foment Mataroní obria les seves portes al públic. De l'antic Teatre Principal, només en va quedar l'entrada porticada del carrer Nou. La planta baixa es dedicà a dependències de la mateixa entitat i per a activitats polivalents. El primer pis estava majoritàriament ocupat per la sala d'espectacles, destinada al cinema i amb una cabuda de 637 persones assegudes en modernes i còmodes butaques. A la part posterior de la platea, les butaques estan situades en forma d'amfiteatre. I al darrere de tot hi ha la cabina amb els dos projectors de cinema. L'esmentat projector Farraut seguí funcionant fins a començaments dels anys cinquanta en què se n'adquirí un de nou a la casa **Ossa**, el primer d'aquesta prestigiosa marca que arribava a Mataró, mentre que el projector vell passà al cinema del **Col·legi de**

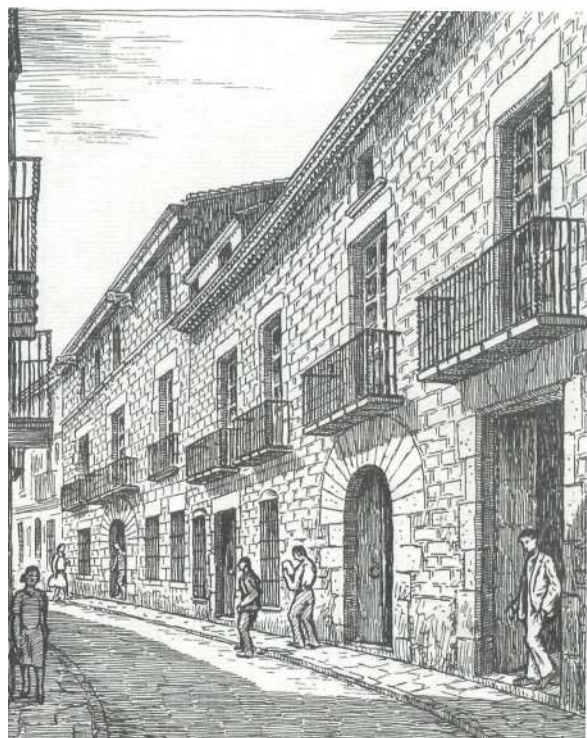
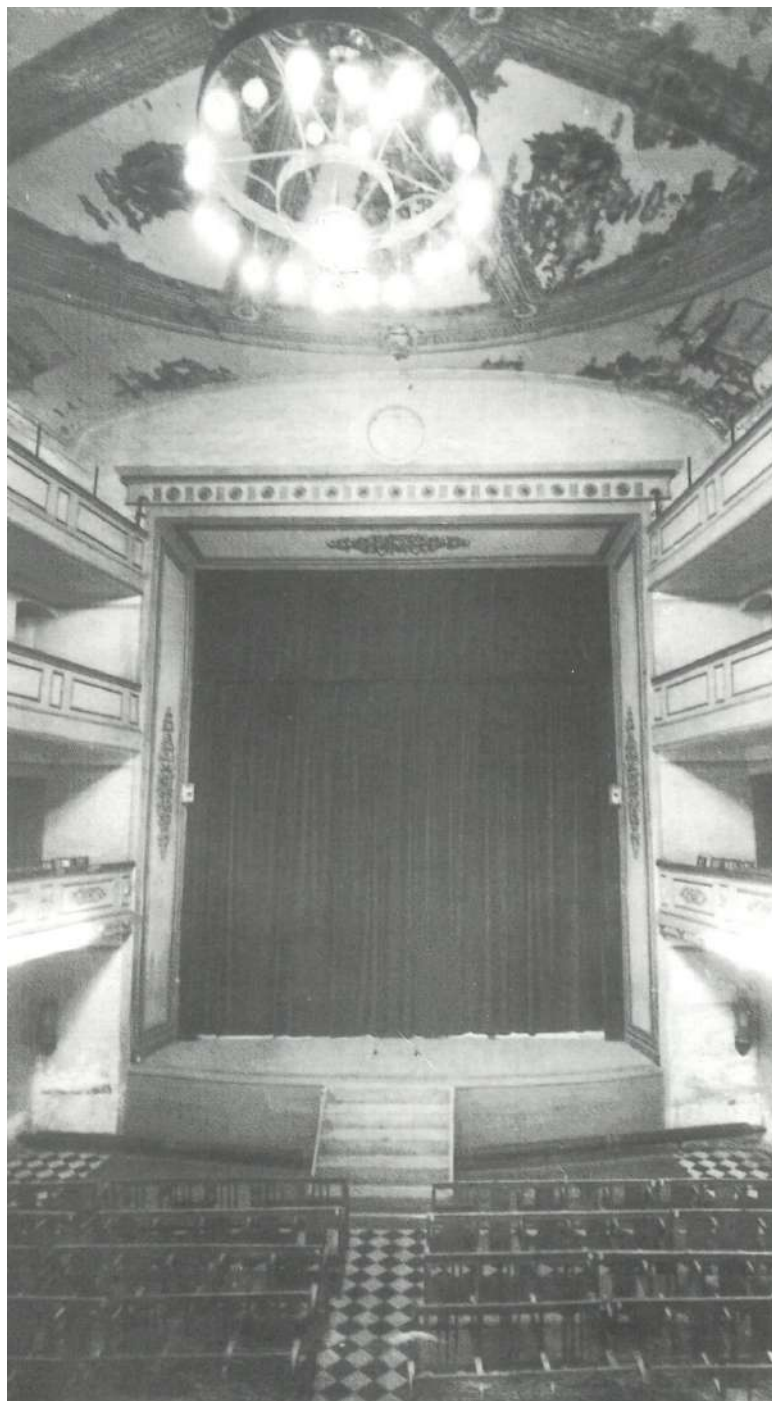
Santa Anna. Són anys d'èxit del Foment, i també d'altres cinemes de la ciutat. **Vilatersana** els gestiona amb entusiasme, contacta amb les distribuïdores, tria els films i procura, per al Foment, alguns films especials.

L'any 1984 s'arrenda el cinema als empresaris **Salvador Casas i Arcadi Lluís**. Mort el primer, el 1985, se'n fa càrrec el segon. Amb les millores realitzades arran d'aquest contracte d'arrendament, el Foment se situa a l'alçada de la resta de la ciutat. És la primera sala de tota la comarca en incorporar el modern sistema de so **Dolby Stereo**. També es millora la pantalla, l'ambientació i els serveis.

El 2014 el Foment adquireix un **projector digital 2D**. Habitualment, cada cap de setmana, hi ha cinema al Foment. De manera assegurada els dilluns, en dues sessions de tarda i vespre. L'entitat procura que almenys un altre dia del cap de setmana també hi hagi projeccions.

(Aquest capítol s'ha elaborat gràcies als estudis de Manuel Cusachs i Corredor, a través dels seus llibres *El cinema a Mataró* i *El Foment Mataroní* i també als records de Manuel Vilatersana, amb una vida intensament lligada al cinema a la capital del Maresme i encarregat de la gestió i programació del Foment durant molts anys. No hagués estat sense la col·laboració de Ramon Salicrú i Puig.)

CINE PARTICULAR
DEL
FOMENT MATARONÍ

INAUGURACIÓ DE TEMPORADA
el proper diumenge, primer dia d'octubre

Els protectors d'aquest cine poden estar d'enhorabona car la important casa cinematogràfica MAVI, de Madrid, se destinades per al mateix unes interessantíssimes cintes escullides entre els apartats de selecció de la seva casa, en les que s'hi compten grans epissodis d'emocionants drames de

GRAN CREACIÓ
mai vista en nostra ciutat

La moralitat en el Cine, tan desitjada per a les famílies catòliques, està resolta assistent al particular del Foment.

Algunes dades

Nom actual: Foment Mataroní

Adreça: Carrer Nou 11, Mataró.

Nom original: Foment Mataroní

Any d'inici de les projeccions: 1910

Capacitat original: 250 persones (aprox.)

Capacitat actual: 450 persones

CINEMA CATALUNYA | Ribes de Freser

Si compres una entrada avui pel Cinema Catalunya de Ribes i vols seure a primera fila, t'adjudicaran un seient de la fila número 13. No és un error ni un desafiament a la malastrugança, sinó que les butaques actuals, instal·lades el 2002, procedien del Cinema Grido, d'Olot i només s'adaptaven a la inclinació de la sala a partir de la fila 13.

CINEMA CATALUNYA

L'origen del cinema Catalunya de Ribes de Freser es troba l'any 1900, quan s'inaugura sota el nom de **Teatre Taga**, propietat del Sr. **Nicolàs Vilageliu i Mallol** que el va remodelar durant l'any 1903. En morir, sense descendència directa, l'hereta la seva neboda, **Antònia Vilageliu**, com a teatre-cafè. Durant els anys vint i trenta funciona sota el nom de **Foment** acollint teatre, concerts i ball els diumenges a la nit, mentre que les sessions de cinema mut eren animades per la música d'una pianola. Tanmateix no és l'única opció pels habitants de Ribes, competia amb el cinema de la **Cooperativa**, actual Casal de Cultura, formada pels treballadors, amb seu al Carrer Eres número 6.

L'abril de 1932 el Foment pren el nom de Casal Ribetà i deixa entrar el cinema sonor a la seva sala amb la projecció de la pel·lícula *Un hombre de suerte*, producció nord-americana dirigida pel cineasta espanyol Benito Perojo.

L'any 1955 l'Anuario de Cine Español ratifica que a Ribes de Freser hi ha dos cinemes: el cinema **Casal Ribetà** que passa a dir-se Salón Catalunya, amb 510 localitats, i el **Puigmal**, l'antic cinema de la Cooperativa. L'any 1956 el propietari del cinema passa a ser el Sr. **Joan Tarruella** i entra a treballar com a operador el Sr. **Eugeni Casals**. La sala pren llavors el nom que ha perdurat fins avui: **Cinema Catalunya**.

El 1970, Eugeni Casals assumeix la titularitat del cinema i inicia una posada al dia del local. Destaca especialment la remodelació del sostre i la instal·lació d'una rampa al pati de butaques amb l'objectiu de millorar la visibilitat. S'adquireixen 315 butaques del model Sudan Cònsul.

Següents remodelacions importants arriben l'agost de 1996 amb l'adquisició d'un projector DSSA VI-C amb llanterna XENON DSSA Tipus x 2.500 i el maig de 2002 amb la decisiva millora del so –el sistema Rack Dolby– i també la remodelació dels seients: 180 butaques Excaray.

El 2003 es crea el cineclub **Amics del Cinema de la Vall de Ribes** i es fa soci de la **Federació Catalana de Cineclubs**. Eugeni Casals, propietari del cinema des de feia quaranta anys, es jubila l'any 2008 i els Amics del Cinema de la Vall de Ribes inicien la campanya per salvar el cinema, a través de l'ampliació de socis de l'entitat i promovent tasques de voluntariat per tal que la sala pugui tirar endavant. L'any següent, el 2009, l'associació assumeix la gestió de la sala per mitjà d'un conveni amb l'**Ajuntament de Ribes** que llogarà l'equipament al propietari per transformar-lo en un espai d'ús públic i es reobre el

Cinema Catalunya com a sala pública de projeccions cinematogràfiques.

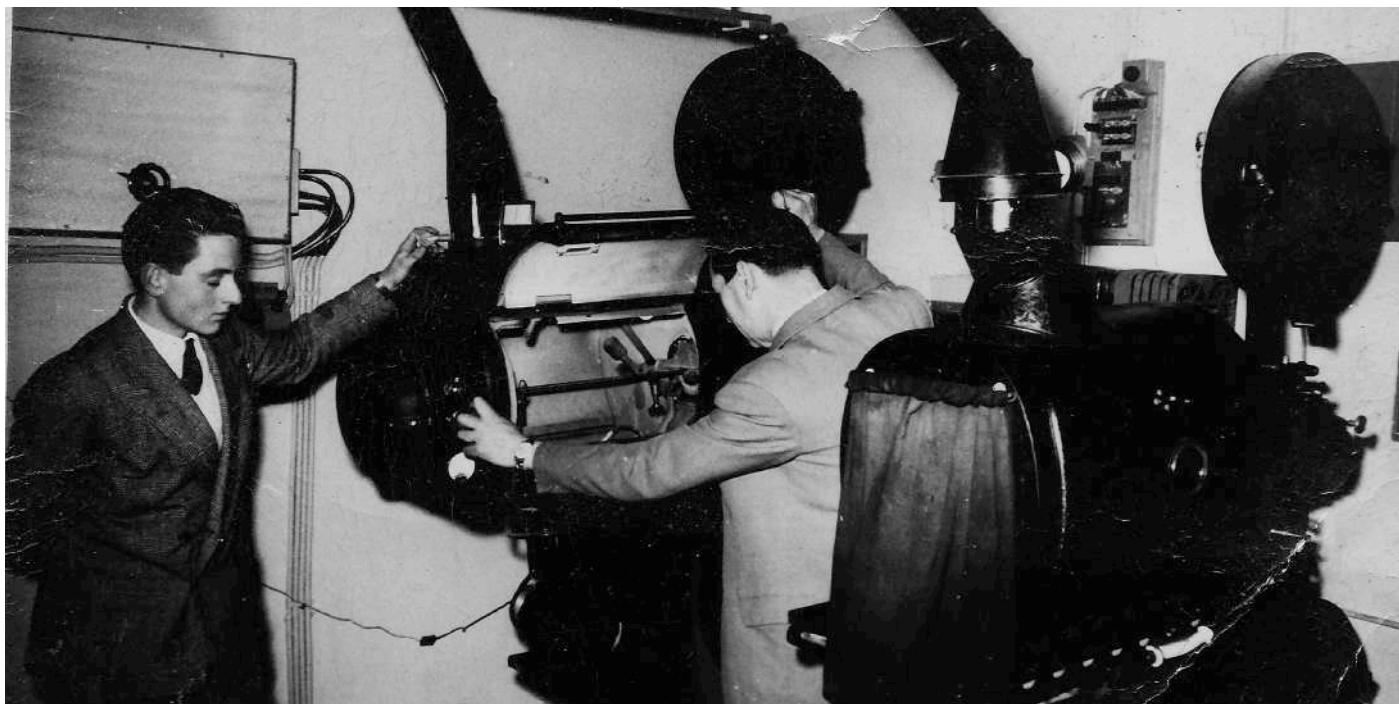
L'any 2014 s'organitza la primera edició del **Festival Gollut** i el 2015 la sala de projecció del Cinema Catalunya es remodela mitjançant la instal·lació d'un DCP 2K adquirit per l'Ajuntament de Ribes i la Diputació de Girona i apadrinat durant la seva inauguració per la presidenta de l'Acadèmia del Cinema Català, la Sra. **Isona Passola**.

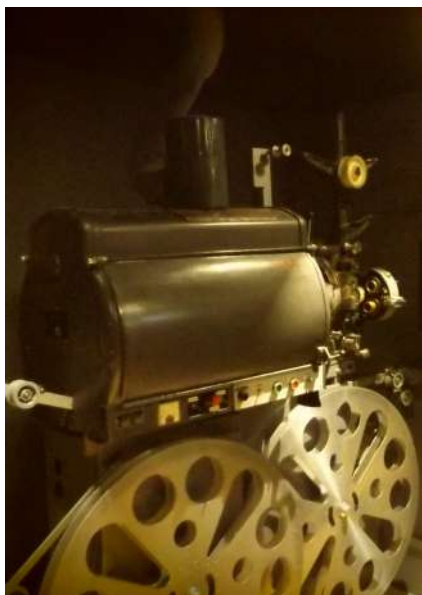
El 2017 s'hi inicien les projeccions del **Cicle Gaudí**, amb la col·laboració de l'Ajuntament de Ribes de Freser, i l'any 2018 el cinema signa el contracte d'adhesió al programa **Filmoxarxa** que gestiona la Filmoteca de Catalunya.

L'any següent, 2019, el cinema rep el premi **Ripollès Líders** 2018 en la categoria Projecció ecològica cultural popular 2018 i també se signa un acord amb **Apropa Cultura**, que reconeix el Catalunya com el primer cinema d'aquesta xarxa que treballa amb persones en risc d'exclusió social o amb discapacitats físiques o mentals. El Sr. **Sergi Díaz** esdevé el president de l'associació.

Després d'uns mesos tancat arran de la pandèmia de la Covid-19, la sala reobre el 6 de juny de 2020 amb sessions numerades a partir de la primera fila de butaques, la número 13. El setembre del 2020 la sala torna a quedar inclosa al Registre d'Empreses Audiovisuals de Catalunya, en la secció d'empreses d'exhibició cinematogràfica.

Algunes dades

Nom actual: Cinema Catalunya

Adreça: Carrer Major 19, baixos, Ribes de Freser.

Nom original: Teatre Taga

Any d'inici de les projeccions: No documentada, entre 1900 i 1904.

Capacitat original: 510 persones

Capacitat actual: 180 persones

TEATRE CINEMA COMTAL | Ripoll

El 1959 el Condal acollia la I Semana de Estudio del Cine Español, un congrés i cicle de cinema espanyol que revoluciona el poble amb la preestrena en exclusiva de *Tu marido nos engaña*, de Miguel Iglesias, que porta a Ripoll algunes de les grans estrelles cinematogràfiques i radiofòniques nacionals, entre elles Ricardo Palmerola, més tard conegut per ser la veu de Yoda, el mític personatge de *La guerra de les galàxies*.

TEATRE CINEMA COMTAL

El Saló Condal, situat al carrer dels Pirineus de Ripoll, xamfrà amb el carrer de Berenguer el Vell, l'edifica **Esteve Cruells Darnius** en un solar de la seva propietat. El projecte del local és encarregat a l'arquitecte **Antoni Coll Fort**. El Ple de l'Ajuntament, reunit el 14 de febrer de 1917, informa de l'interès de Cruells per construir el cine.

El cinema obre les portes el 22 juliol de 1917. El setmanari local Delit, del dia 26, en publica la crònica. Un altre periòdic, el Ripollès, del 28 de juliol, també recull la notícia. Esteve Cruells mor a Barcelona el març de 1922. El seu fill, **Antoni Cruells**, reforma l'edifici a mitjan 1924, cosa que suposa canviar-ne la fesomia interior. El local passa a tenir un aforament de 270 butaques a platea, 150 places de llotja, 75 cadires a l'amfiteatre del primer pis, 75 seients fixes i 175 seients de general. Antoni Cruells, a més, també gestionava la programació de **teatre del Casino**, un altre local del poble.

El Condal programa, principalment, sessions de cinema, però també acull representacions de teatre, sessions de ball, conferències i mítings polítics. Algunes de les persones que exploten la sala al llarg dels anys són **Josep Vila i Vicenç Salvatella**. **Ramon Soldevila Gironella**, industrial veí de Barcelona, el gestiona amb anterioritat a l'inici de la Guerra. Amb motiu del conflicte bèl·lic, el local és incautat i gestionada la programació des del **Comitè Econòmic d'Espectacles Públics**.

L'any 1940 el compra Antoni Camprubí i Casals i després de gestionar-lo un temps el ven al seu fill, Antoni Camprubí i Condominas que l'explota en solitari fins el 1965. Ell mateix constitueix la societat d'espectacles **CAVICA**, acrònim format per les inicials del primer cognom de tres socis: **Camprubí, Miquel Viñas Bernadas Gaspanet i Vicenç Calabuig**. El 1977 Camprubí es desvincula de la societat.

L'any 1990, l'**Ajuntament de Ripoll** compra el local que en aquells moments era propietat de Miquel Viñas Bernadas i Vicenç Calabuig Guillén. Un cop fetes unes importants reformes, el 28 d'abril de 1995 reobre amb el nom de Teatre Cinema Comtal amb una programació estable de cinema i teatre i la dinamització de l'equipament al servei de la comunitat, entitats i associacions de Ripoll i tota la comarca.

Des de l'1 de gener de 1998 fins avui en dia, l'empresa **Circuit Urgellenc S.A.**, fundada el 1963 a Penelles (Lleida) per **Joan Aumedes i Ramon Vilaltella**, s'encarrega de la programació comercial de cinema i l'Ajuntament de Ripoll de la programació de teatre, música i dansa així com de la dinamització de l'equipament cultural al servei del municipi i de la comarca.

Entitats de llarga trajectòria com el **Cineclub Aric**, els grups de teatre **Agrupació Teatral Marià Font i Taller de teatre La Teranyina**, la **Comissió de Pastorets**, les escoles de Ripoll, escoles de dansa, o la **Fundació MAP**, entre d'altres, han desenvolupat part de les seves activitats a l'equipament per apropar la cultura als vilatans i eixamplar el teixit associatiu del municipi.

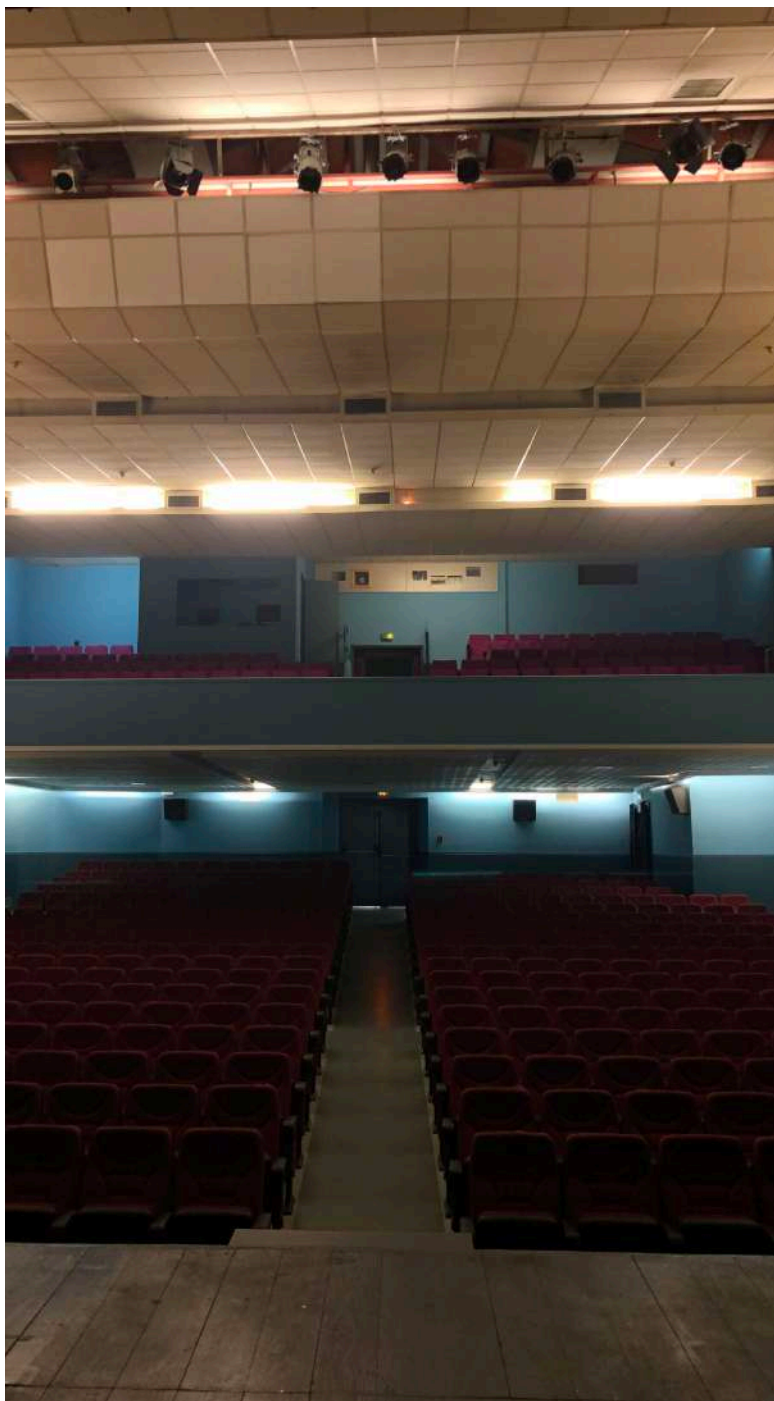
El Comtal ofereix programació continuada i s'han fet diverses reformes tècniques per adaptar-lo a les necessitats de cada moment. Destaca l'adquisició el 2010 d'un projector digital.

En l'actualitat, el cinema obre de dissabte a dilluns i ofereix estrenes, cinema infantil i films de cineclub. També participa en el **Cicle Gaudí** de l'Acadèmia del Cinema Català.

Recentment, de resultes dels nefastos efectes de la pandèmia de la Covid-19, el Comtal ha participat en una campanya empresa pel Circuit Urgellenc amb un objectiu claríssim: **salvar els cines de poble**. Per fer-ho van proposar al públic adquirir de manera anticipada abonaments per usar quan les sales recuperessin l'activitat.

Algunes dades

Nom actual: Teatre Cinema Comtal

Adreça: Carrer dels Pirineus 8, Ripoll.

Nom original: Salón Condal

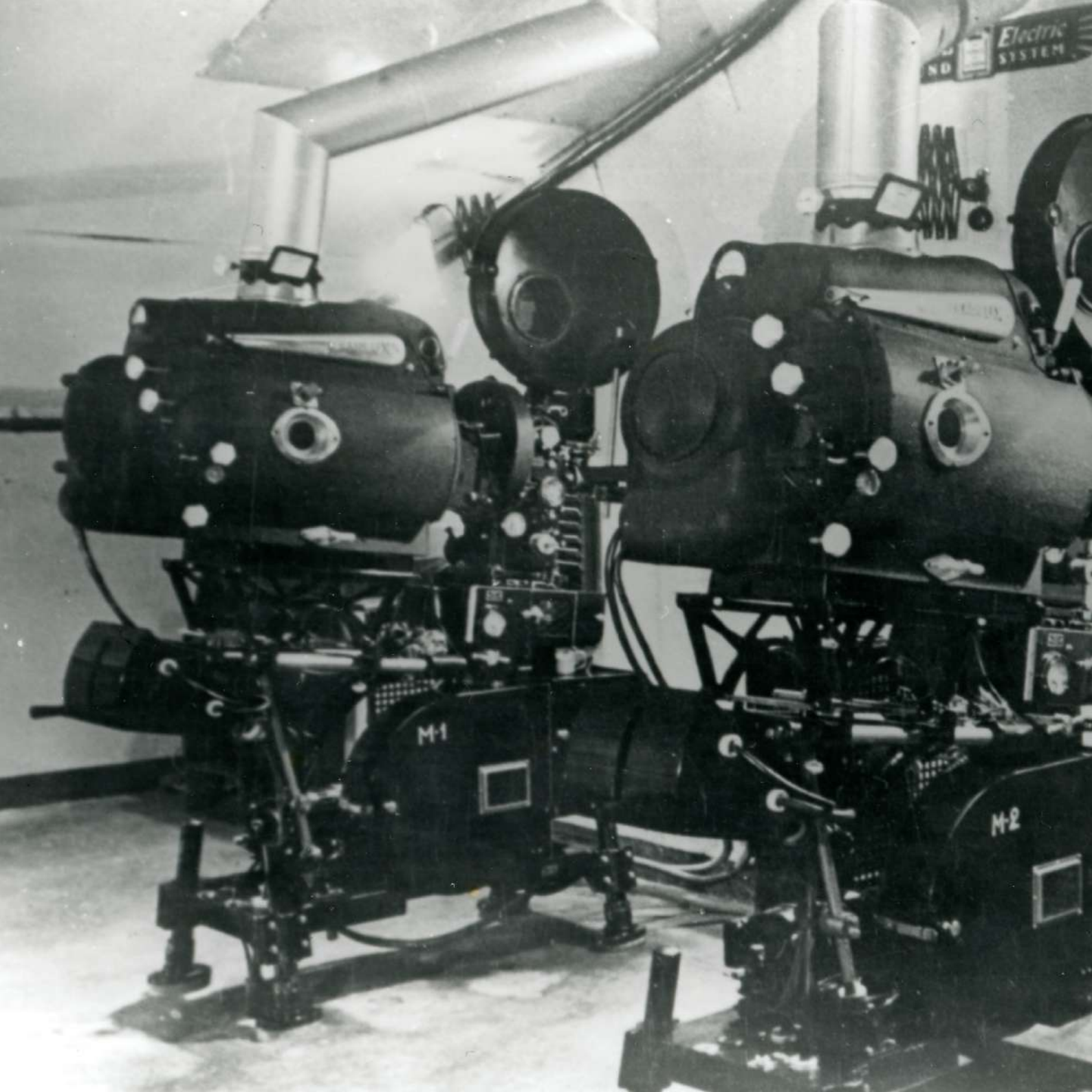
Any d'inici de les projeccions: 1917

Capacitat original: 450 persones (aprox.)

Capacitat actual: 418 persones

CINEMES IMPERIAL | Sabadell

El Nadal del 1925 l'Imperial portava a Sabadell la nova marca Metro-Goldwin Mayer, amb les estrelles més venerades pel públic mundial. El públic sabadellenc va començar a familiaritzar-se amb el lleó mascota d'aquella productora; quan apareixia el cap de l'animal en pantalla era una garantia de qualitat. Entre els films de la Metro, van ser vistos a l'Imperial, aquella temporada, *Scaramouche* i *Mare Nostrum*.

CINEMES IMPERIAL

L'Imperial de Sabadell és una sala molt popular situada al capdavall de la Rambla, cantonada amb Fèlix Amat. Inaugurada l'any 1911, com a **Gran Saló Imperial**, era obra de l'arquitecte **Jeroni Martorell**, marcat per l'estil de la Secessió vienesa i autor de diferents edificis de nova planta a Sabadell, com la **Caixa d'Estalvis** i l'**Escola Industrial d'Arts i Oficis**. Tenia una façana modernista molt singular, ornamentada amb senzills motius vegetals. Tres grans portades permetien l'accés al vestíbul. A dalt hi havia una cabina de dos nivells. La sala, de 42 metres de llargària, tenia capacitat per a més de mil espectadors asseguts en un ampli pati de butaques central i dues galeries laterals que després es convertiren en llotges. Un acusat pendent del terra permetia una òptima visibilitat, amb l'eix de projecció perpendicular al centre de la pantalla.

Segons documenta **Antonio Santamaría** a Sabadell, la vetllada inaugural va consistir en una selecció de pel·lícules de la productora **Pathé Frères** i entre els primers films exhibits destaquen *Nuestra Señora de París*, *El rescate del rey Juan*, *La novela de una joven*, *El sitio de Calais* o *El Azote de la Humanidad*.

Les sessions de cinema mut s'alternaven amb espectacles de varietés (l'any 1913 hi va debutar una jove Raquel Meller). Les projeccions cinematogràfiques s'acompanyaven sovint, del 1914 al 1920, amb la música del Quintet Imperial o **Quintet Cabané**, dirigit pel mestre i compositor sabadellenc Cebrià Cabané, que competia amb el **Quintet Recreo** (posteriorment Quintet Padró) dels **Camps de Recreo**. El novembre de 1929 el cinema sonor va arribar exitosament a Sabadell via l'Imperial.

Gran coneixedor de l'Imperial és el director de fotografia **Tomàs Pladevall**, que va ser-ne ajudant de projeccionista durant els anys seixanta. Treballar al cinema significava experimentar en carn pròpia l'acció ominosa de la censura. A les còpies de pel·lícules no prohibides totalment pels censors, s'hi adjunta un full on s'hi indiquen els fragments censurats en cada rotlle. Per exemple, junt als rotlles de *Constantino el Grande*, el full de censura porta la indicació: "Cortar los besos de Fausto y Aurelia". Al tràiler d'*El desierto de pigalle* ja hi ha sis talls de censura. A la fitxa de censura d'un altre tràiler: "Quitar las palabras: Deseo y Venganza". Una altra, a *Fedra*: "Tachar el beso de Fedra y la criada, en la boca".

L'edifici de l'Imperial va envellir de mica en mica a causa de l'escàs manteniment i durant els anys seixanta va haver de competir amb les noves sales que s'instal·laven als barris de la ciutat. La popularitat del cinema va anar decreixent i ja solament s'hi feien sessions els caps de setmana i els festius. L'Imperial va

viure una certa recuperació amb les sessions de la **Filmoteca**, que del 1983 al 1985 va dirigir **Francesc Blanquer**, i amb les sessions de cinema infantil, del 1970 al 1989, any en que es van tancar les portes del cinema.

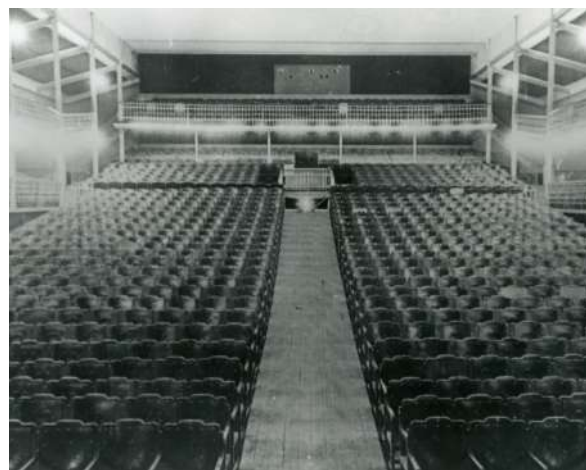
L'any 1993, davant la possibilitat que la històrica sala s'enderroqués, es va iniciar una campanya ciutadana per a la recuperació del Saló Imperial com a cinema singular i centre d'activitat cinematogràfica; primer a través de la comissió *L'imperial s'ho val* i després amb la constitució, l'any 1994, de la **Societat Cinematogràfica Saló Imperial-1911**, amb socis aficionats al cinema i professionals del món cinematogràfic, que van emprendre una campanya internacional de sensibilització. En aquest període, per exemple, l'ESCAC es mostra favorable al seu trasllat a Sabadell, amb la conseqüent adopció de l'Imperial com a sala de projecció i la reforma de les seves naus per a ser utilitzades com a estudis. La idea no fructifica.

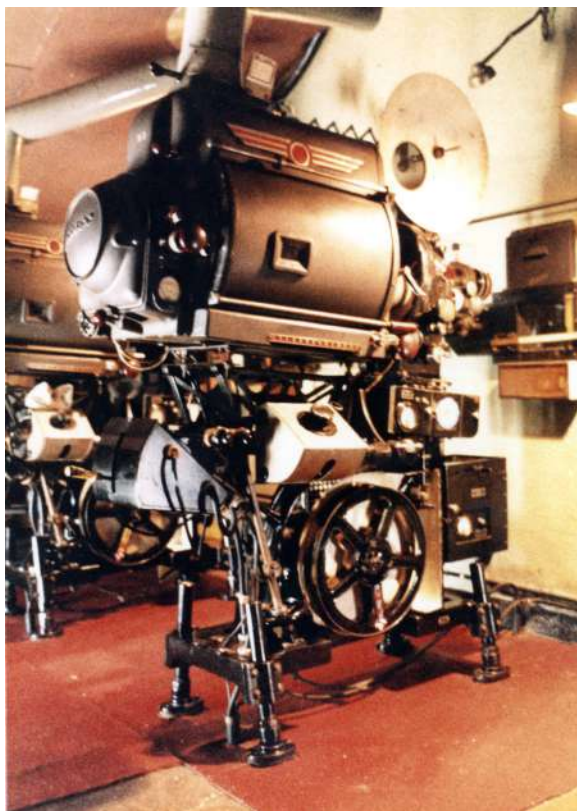
Amb moltes adhesions nacionals i internacionals, tant de particulars com de tota mena d'institucions culturals i cíviques, el 1997 la Societat va presentar a l'**Ajuntament** de la ciutat un pla de reforma, programació i viabilitat econòmica futura per al cinema que va ser desestimat. L'any 2000 l'edifici va ser enderrocat per ser construït des de zero.

Des del 2003 i fins avui, els Cinemes Imperial de Sabadell són un multisales amb onze pantalles que compta amb una façana rèplica de l'original.

(Amb la col·laboració de Tomàs Pladevall)

Algunes dades

Nom actual: Cinemes Imperial

Adreça: Plaça de l'Imperial 4, Sabadell.

Nom original: Gran Saló Imperial

Any d'inici de les projeccions: 1911

Capacitat original: 1.000 persones (aprox.)

Capacitat actual: 350 persones

CASINO PRADO | Sitges

L'edifici, obra d'estil noucentista de l'arquitecte Josep Maria Martino i Arroyo, és seu del Festival Internacional de Cinema Fantàstic de Catalunya des de la seva primera edició. L'any 2017, com a celebració del seu 50è aniversari, s'hi projecta el film rus *Aélita*, que va inaugurar el festival el 28 de setembre del 1968 al Prado.

CASINO PRADO

El **Casino Prado Suburense** és una Societat Recreativa i Cultural fundada l'any 1877, sense ànim de lucre, amb la finalitat de fomentar la cultura i proporcionar als seus associats activitats de caràcter cultural, lúdic i recreatiu. El Casino Prado està inclòs al **Catàleg del Patrimoni Arquitectònic de Sitges**.

Fruit de la bonança econòmica i de les inquietuds culturals de l'època dels Indianos, el Casino Prado Suburense comença a bastir-se el 1869, tot i que l'any exacte de creació és motiu d'estudi per la Diputació de Barcelona respecte als seus orígens i patrimoni. El cèlebre i prolífic arquitecte noucentista **Josep Maria Martino i Arroyo** n'és l'arquitecte i se li deuen elements tan singulars com la construcció de l'escenari, datat el 1890 i reformat el 1924, que pertany a l'estil noucentista d'inspiració classicista.

La primera sessió data del 12 de juliol del 1907, de la selecció de pel·lícules projectades, el públic va aplaudir especialment *La dama diabólica*. L'any 1920 està documentada la primera sessió de cinema al jardí. El cinema sonor arriba al Prado el 1930 amb la pel·lícula *La rosa blanca* de la productora Paramount, interpretada pels actors **Rosita Moreno** i **Adolphe Menjou**.

Amb l'arribada de la Guerra Civil, el 1936, el cinema tanca les seves portes i queda instaurat com "**La casa del poble**", institució al servei de reunions, trobades i refugi d'urgència. El 6 d'octubre del 1939 és la data d'obertura del cinema després del conflicte bèl·lic, amb un nou pati de butaques, malmès durant els anys de guerra per les freqüents escaramusses.

El 1941 s'inicien les sessions de cinema a l'aire lliure, que seran marca de la casa durant molts anys. L'any següent suposa una nova fita: la inauguració de la calefacció al cinema. Amb l'arribada dels anys seixanta, el cinema viu una etapa daurada, d'expansió i consolidació. L'art cinematogràfic arrela a Sitges i entre la seva gent. L'any 1964 el Prado lloga una paret de la **plaça del Cap de la Vila de Sitges**, per instal·lar-hi la seva cartellera i comunicar als sitgetans els canvis de programació. Una eina de promoció i fidelització ideal.

1968 és un any fonamental. D'una banda comencen les sessions de **cineclub**, que s'allargaran fins l'any 1982. D'altra banda, del 28 de setembre al 4 d'octubre, té lloc la **I Setmana Internacional de Cinema Fantàstic**. El film inaugural al Prado és *Aérita* (Rússia, 1924). És la baula iniciàtica de l'avui imprescindible Festival Internacional de Cinema Fantàstic de Catalunya.

D'entre les progressives adaptacions i modernitzacions als nous temps que emprèn el cinema, val la pena destacar que el 1976 el Prado s'equipa amb una nova màquina de projecció i que el 1987 es fa una necessària modernització de la platea amb el canvi de les butaques. Amb l'arribada del centenari del cinema i amb l'habitual connivència amb el festival de cinema, el Prado no dubta en programar sessions amb música en viu dedicades als pioners del cinema català com Segundo de Chomón. El 1996 el film italià *A tres bandes*, amb Franco Nero i Imanol Arias, conté una rellevant escena rodada al Prado i aquell mateix any es fa una nova reforma, molt agraïda pels espectadors: la instal·lació d'aire condicionat.

L'any 2014 el Prado reinicia l'activitat del cineclub i l'any següent es realitzen obres de restauració de la coberta, la façana i la platea del cinema. El 2017 arriba una data rellevant per Sitges i per la seva cinefília: la celebració del **50è aniversari del Festival Internacional de Cinema Fantàstic de Catalunya** i una cita imprescindible arriba amb el retorn d'*Aelita* a Sitges. Aires d'homenatge, de *revival*, de fita assolida. Amb la presència, sempre troncal, sempre decisiva, del Prado.

Els nous temps, els nous hàbits i les noves necessitats demanden successives modernitzacions tecnològiques i de confortabilitat. Així, el 2018 es canvien de nou les butaques de la platea i de la preferència i el 2019 es col·loca una nova pantalla, un teló tallafocs i un teló ignífug, tot automatitzat. Enguany, el 2020, s'ha ampliat part del projecte de millora de l'accessibilitat del cinema amb l'adequació de les rampes d'accés adaptades i dels lavabos adaptats.

(Amb la col·laboració de Tony Tudela)

UNITED ARTISTS

CINE PRADO

ESTRENO

Sábado y domingo, días 24 y 25 de Noviembre de 1928

- Un grandioso acontecimiento cinematográfico -

No deje Vd. de ver este hermoso y emocionante film pues luego lo lamentaría.

RONALD COLMAN y VILMA BANKY

La más hermosa pareja de cineastas de la pantalla en su mejor producción hasta hoy.

Un amor que transcurre por el fondo de belleza y sinceridad que atrae.

Una aventura romántica que hasta el último momento cautiva e interesa.

Vea usted mismo, lo que sucede en la vida conmovedora de todos los amantes.

ES UN FILM DE LOS ARTISTAS ASOCIADOS

Barra Superior - E. Prado - 24/25

Algunes dades

Nom actual: Casino Prado Suburense

Adreça: Carrer Francesc Gumà 6, Sitges.

Nom original: Casino Prado

Any d'inici de les projeccions: 1908

Capacitat original: De 180 a 200 persones

Capacitat actual: 330 persones

EL RETIRO | Sitges

A diferència de moltes sales, l'esclat de la Guerra Civil no interromp les sessions, tot i que El Retiro és confiscat i es converteix en l'Ateneu Cultural Proletari. En els primers mesos, s'anuncia com a Cinema Proletari, fins que el març del 1937 recupera el seu nom de sempre.

CINEMA RETIRO

Després de dos primers intents que no tingueren continuïtat –un, l'any 1902, i l'altre, el 1906–, el 1908 la Junta Directiva del Retiro presidida per **Simó Llauradó i Clarà** engega per tercera vegada el projecte d'oferir sessions de cinema als seus socis i als sitgetans en general. El 8 de febrer, Llauradó signa un contracte amb l'empresari vilafranquí **Josep Bolet Via**, mitjançant el qual El Retiro li cedeix gratuïtament el primer any la sala teatre amb l'objectiu que aquest hi instal·li un "cinematògraf perfeccionat".

La sessió de l'estrena d'El Retiro és el dissabte 7 de març de 1908 amb la projecció dels films *Caballo desbocado*, de **Louis J. Gasnier**, i *El pescador de perlas*, amb direcció de **Ferdinand Zecca** i fotografia de **Segundo de Chomón**.

El novembre del 1908, tal com es feia a les grans sales de Barcelona, Bolet substitueix el gramòfon que acompanyava els films i aposta per amenitzar les sessions amb música en directe i també amb espectacles de varietats. El 1916 un incendi destrueix la sala quasi en la seva totalitat i es torna a construir amb la mateixa estructura. D'aquesta primera etapa no es conserven imatges interiors del cinema, únicament de l'exterior.

El 16 de novembre del 1930, l'empresari de cinema **Pere Vaqué Rué** signa un contracte de sis anys amb El Retiro en el qual es compromet a instal·lar la maquinària necessària per a que al saló-teatre es puguin oferir sessions de cinema sonor. La data escollida per a l'estrena és el cap de setmana del 6 al 8 de desembre del 1930.

L'esclat de la Guerra Civil no interromp les sessions, tot i que El Retiro és confiscat i es converteix en l'**Ateneu Cultural Proletari**. En els primers mesos, doncs, s'anuncia com a **Cinema Proletari**, fins que el març del 1937 recupera el seu nom de sempre. No és fins el 10 d'octubre de 1940 quan comença de nou l'activitat amb un nou contracte de lloguer amb l'empresari **Miquel Targa Castañé**. El 18 d'octubre del 1940 la sala reobre les seves portes amb dos films de la Metro: *La voz que acusa* i *El ángel negro*. Abans d'acabar la dècada, Targa engega, als estius, les sessions de cinema a l'aire lliure als jardins de la societat.

Al març de 1954, la directiva signa un altre contracte amb els empresaris **Felip López Ara, Enric Mas-só Martí i Artur Llansó Folch**, tres cunyats sitgetans que esdevenen els llogaters de la sala i els jardins

fins al 1968. Els anys cinquanta estan plens de sorpreses i novetats. A les acaballes de l'estiu del 1952, té lloc l'estrena d'una pel·lícula llargament esperada: *Lo que el viento se llevó*. Tanmateix, la gran novetat d'aquella època és l'arribada del **CinemaScope**, impulsat per la Fox a l'inici dels cinquanta. *La túnica sagrada* és el primer film que es projecta al Retiro en CinemaScope. S'estrena el 25 de febrer de 1955.

Els èxits continuen en els primers anys seixanta, malgrat la dura competència que El Retiro manté amb els altres dos cinemes de la vila: el **Prado** i, sobretot, el **Rialto**. El 31 de desembre del 1968 l'empresa formada per López, Llansó i Massó deixa de ser la llogatera del cinema, i traspassa la gestió a l'entitat del Retiro, amb el directiu **Francesc Borderia** com a dinamitzador.

Entre l'abril del 1969 i l'agost del 1970, l'interior del saló-teatre és enderrocat i bastit de nou segons els gustos i el confort d'una sala moderna. El cinema torna a obrir portes el 26 d'agost del 1970, amb el passi del musical *Noches en la ciudad*, dirigit per Bob Fosse.

L'octubre d'aquell 1970, el nou cinema Retiro es converteix en la seu de la **III Setmana Internacional de Cinema Fantàstic i de Terror**, organitzada per l'entitat **Sitges Foto-Film**. Un festival competitiu que a principis dels vuitanta perd el qualificatiu "de Terror", i es queda només amb l'adjectiu "fantàstic", un terme que passa a englobar ja diversos subgèneres cinematogràfics. Quan el 1992 l'auditori de l'Hotel Melià Sitges es converteix en la seu oficial del festival, el Retiro passa a ser una sala complementària on es projecten films de diferents seccions del certamen.

El 1983 s'endeguen els cicles de **Comarques de la Filmoteca de Catalunya** que s'allargarien fins al 1996, i permeten als cinèfils de la vila gaudir de nombrosos films clàssics o bé de cintes quasi desconegudes fora del circuit comercial. Per tot això, i pel conjunt de la seva programació al llarg de l'any, la Generalitat concedeix al Retiro el **Premi de Cinematografia a la Millor sala d'exhibició** de l'any 1989.

La **Mostra de Cinema Català**, entre 1983 i 1994, i el cicle **Estudiants i Cinema**, des de 1992 fins l'actualitat, són dues de les iniciatives cinèfiles que el Retiro ha ofert durant les últimes dècades. La primavera del 1994, l'entitat firma un contracte d'arrendament amb l'empresa **Sala Vors S.L.** i a finals del 2012, es fa càrrec de la gestió del cine l'empresa **Cinemes de Sitges S.L.**. Al cap de dos anys, El Retiro arriba a un acord amb l'actual llogater, Manuel Gómez, administrador de l'**Associació Catalana de Cinemes Independent S.L.**, empresa que ja explotava diverses sales a d'altres poblacions catalanes.

Algunes dades

Nom actual: El Retiro

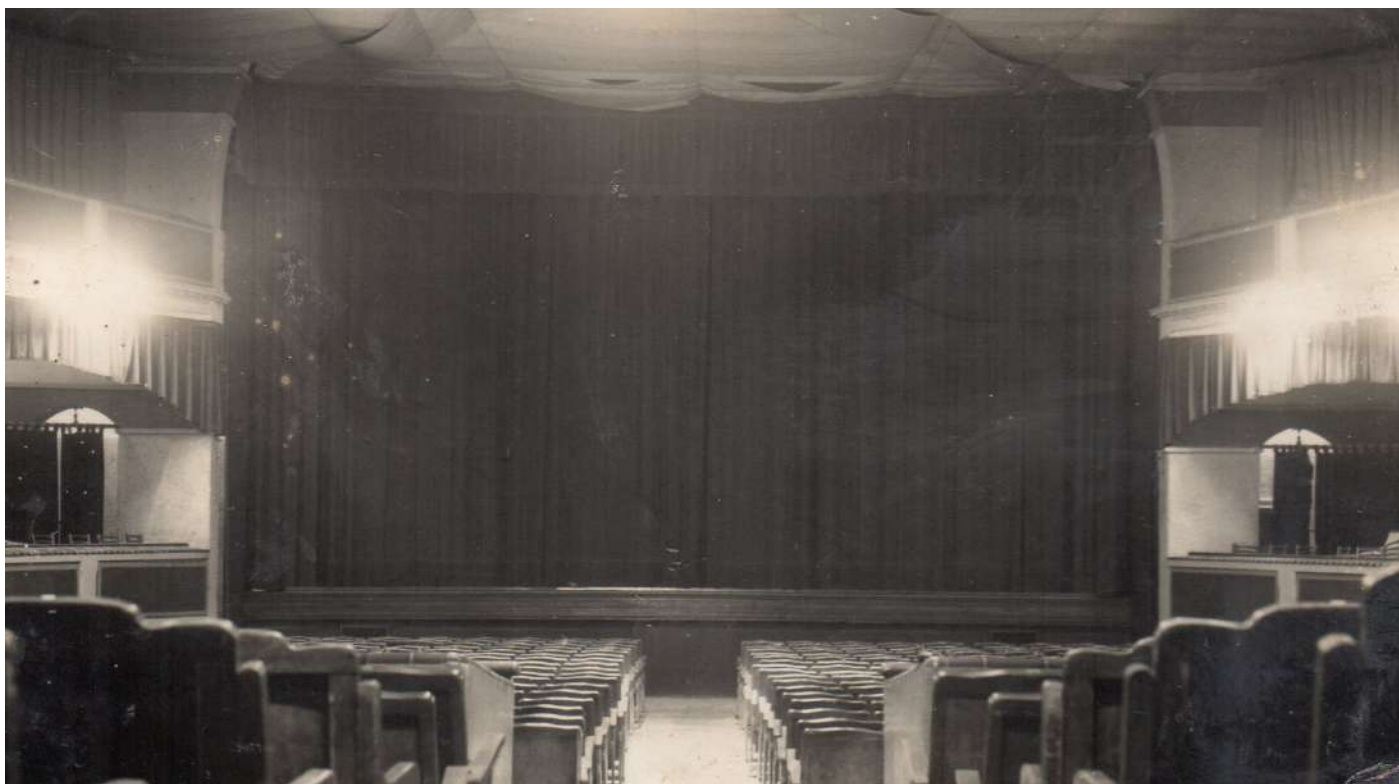
Adreça: Carrer d'Angel Vidal 17, Sitges.

Nom original: El Retiro

Any d'inici de les projeccions: 1908

Capacitat original: 400 persones

Capacitat actual: 650 persones

CINEMA CATALUNYA | Terrassa

A principis dels anys vint una localitat a platea costava 0'75 pessetes, però si volies seure a l'amfiteatre el preu era una mica més car: 1 pesseta.

CINEMA CATALUNYA

El 28 de març del 1916 es va inaugurar el **Salón Cataluña**, al carrer de Sant Pere número 9 de Terrassa. L'autor del projecte va ser l'arquitecte **Melcior Vinyals** i la capacitat total era de 1.250 espectadors. El primer empresari i promotor va ser **Pere Romaní i Recasens**. Com a curiositat, a principis dels anys vint les entrades tenien aquests preus: 0'75 pessetes per una localitat a platea, 1 pesseta si volies seure a l'amfiteatre.

L'any 1939, l'empresari cinematogràfic **Joan Porta** es va fer càrrec del Catalunya (també eren propietat seva el Doré i l'Alegria de la mateixa Terrassa). L'any 1943 es va emprendre una reforma important del cinema. L'empresa Porta S.A. no es va refer de les inversions realitzades a les diferents sales, i a la mort del seu titular, el Catalunya va passar a mans d'una empresa familiar, el titular de la qual era **Frederic Gibert**. Del 1964 al 1999 serà el titular del Cinema Catalunya, a més d'altres sales de la localitat (**Alegria, Doré, Sala Regina**).

A principis dels anys noranta es van fer reformes al cinema, entre les quals destaca la sala 2, de dimensions més reduïdes que la sala principal. Des de mitjans i finals dels anys noranta, les sales de cinema al centre de Terrassa van entrar definitivament en crisi després d'una llarga agonia i del tancament de moltes sales històriques. A la tardor de 1999 l'empresa que gestionava el Cinema Catalunya va decidir tancar les seves portes i oferir a l'Ajuntament la compra de l'edifici. A finals d'any, l'**Ajuntament de Terrassa** es va fer càrrec de la seva programació durant les festes nadalenques, mentre en paral·lel es va efectuar el procés d'adquisició del cinema. La gestió és a càrrec de la **Societat Municipal de Comunicació**. La pel·lícula triada per iniciar aquesta etapa és *Todo sobre mi madre*, de Pedro Almodóvar. A principis de l'any 2000 el Cinema Catalunya va tancar durant unes setmanes, per fer petites remodelacions i posar en marxa l'estructura necessària per als reptes d'aquesta nova etapa.

El 16 de març del 2000 s'inaugura el renovat Cinema Catalunya. Se li dona un accés directe des del passatge de Tete Montoliu i rep el nom de **Club Catalunya**. Les pel·lícules triades per a la inauguració són el clàssic *Casablanca*, projectat en versió original subtitulada i *La teranyina*, del terrassenc **Antoni Verdaguer**. La programació estable és de dijous a diumenge. Durant l'intens inici de l'any 2000, es signa un acord amb la Generalitat de Catalunya per traspasar al Cinema Catalunya la seu terrassenca de la Filmoteca. Això implica obrir també els dimarts. Entre primavera i tardor, tanquen les portes els històrics

cinemes Principal i Rambla, gestionats per l'empresa **Espectáculos Egara**. L'únic cinema en funcionament al centre de la ciutat és el Catalunya, de titularitat municipal.

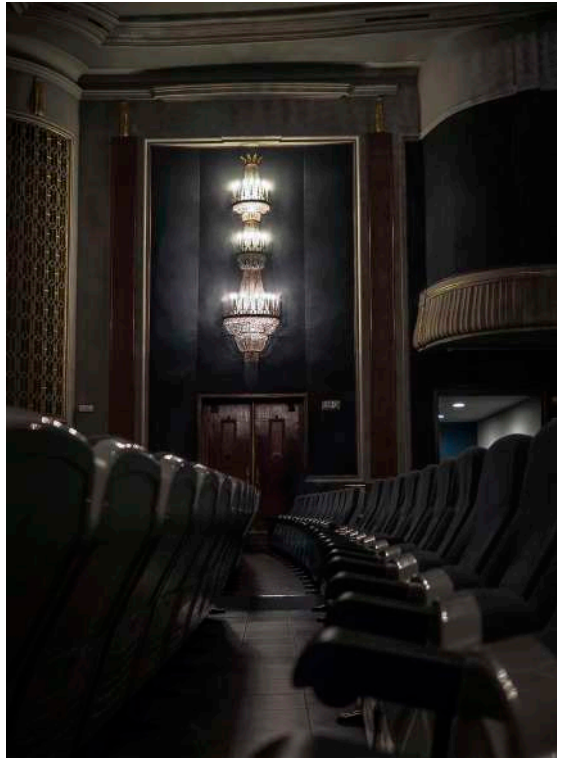
Degut als canvis tecnològics i a la transició del cinema analògic al digital, el Cinema Catalunya comença el procés de digitalització de les seves sales l'any 2014. Un cop acabat, el 14 de novembre, es projecta una còpia digital de *Cinema Paradiso*, de Giuseppe Tornatore, en un acte gratuït i obert a tota la ciutadania. Alhora, també es decideix conservar un dels dos projectors analògics del cinema.

El Cinema Catalunya obre de dimecres a diumenge per a sessions de cinema comercial, i destina dilluns i dimarts a acollir diverses activitats i cicles, organitzats per entitats de Terrassa, iniciatives privades o per regidories de l'Ajuntament de la ciutat. Els matins s'organitzen sessions per escoles. També col·labora amb altres iniciatives culturals com el festival **TNT, la Fira Modernista, el Festival Jazz Terrassa, el cicle Rodat a Terrassa o la Festa del Cinema a Terrassa**, i manté un acord amb l'**Escola Superior de Cinema i Audiovisuals de Catalunya (ESCAC)**, instal·lada a Terrassa des del 2003, mitjançant el qual acull actes, classes, projeccions i rodatges de l'escola.

L'abril del 2016 se celebra la **Setmana del Centenari** per a commemorar l'apertura del Cinema Catalunya el 28 de març de 1916, amb diferents actes i projeccions oberts a la ciutadania. També des del 2016 s'incorporen les sessions infantils en català a la programació comercial a través del programa **CINC** (Cinema Infantil en Català).

Algunes dades

Nom actual: Cinema Catalunya

Adreça: Carrer de Sant Pere 9, Terrassa.

Nom original: Salón Cataluña

Any d'inici de les projeccions: 1916

Capacitat original: 1.250 persones

Capacitat actual: 587 persones

CRÈDITS

Un projecte de l'Acadèmia del Cinema Català

Amb el suport de:

ICEC - Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya
Diputació de Barcelona

Recerca i textos: Toni Vall

Coordinació: Laia Aubia

Maquetació: Eloi Trullàs

Mapa web: Anna Biosca (Magnifik)

Imatges:

Imatges cedides per les entitats, empreses i/o ajuntaments propietaris o gestors dels cinemes homenatjats.

En el cas del Mundial de La Bisbal d'Empordà, hem comptat amb la cessió de diverses imatges de l'Arxiu Comarcal del Baix Empordà.

En el cas del Foment Mataroní, hem comptat amb la cessió de diverses imatges de l'Arxiu Comarcal del Maresme (diversos autors: Enrich Regàs, Antoni M.C. Canal).

En el cas dels Cinemes Imperial de Sabadell, hem comptat amb la cessió de diverses imatges de l'Arxiu Històric de Sabadell (diversos autors: Josep Borrell, Joan Monistrol Pons)

Agraïments: Pep Alsina, Arcadi Lluís Salom, Neus Claret, Josep Puig, Francesc Fàbregas, Judit Terradellas, Jordi Frigola, Maria Dolors Figueras, Manuel Vilatersana, Ramon Salicrú i Puig, Sergi Díaz, Núria Gayolà, Tomàs Pladevall, Javier Iborra, Tony Tudela, Maite Piqueras, Gemma Bravo, Pedro Balañá, Adrià Cortadellas, Xevi Codolà, Joan Comasòlivas i Font, David González Ruiz, Pietat Hernández, Maite Piqueras.

Fonts consultades:

Cabús Monsó, Joan. *Els cinemes de Barcelona* (Editorial Proa, 1995).

Cusachs, Manuel. *El cinema a Mataró (1897-1939): de la llanterna màgica al cinema sonor*. (Caixa Laietana, 1994).

Cusachs, Manuel. *El cinema a Mataró, 1939-1997: de la postguerra al centenari* (Patronat Municipal de Cultura, 1997).

Cusachs, Manuel. *El Foment Mataroní 1994-2004. Un segle al servei de la ciutat* (Foment Mataroní 2003).

López Sánchez, Isaac. "Historia de los cines tarraconenses. Un viaje de cine por la provincia desde sus inicios hasta la actualidad" a *Podall: Publicació de cultura, patrimoni i ciències* núm. 5 (2016).

Terradellas, Judit. *L'Abans. La Bisbal d'Empordà. Recull gràfic 1867-1965* (Efadós, 2005).

